

วิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงใน วรรณกรรมชาวบ้านจาก “วัดเกาะ”^๑

น้ามน อยู่อินทร์*

วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะหรือหนังสือวัดเกาะ เป็นวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก เหตุที่เรียกว่าหนังสือวัดเกาะนั้นเป็นการเรียกตามชื่อของโรงพิมพ์ที่ตั้งอยู่หน้าวัดเกาะ ชาวบ้านจึงเรียกติดปากว่า “หนังสือวัดเกาะ” หนังสือวัดเกาะเกิดขึ้นเมื่อมีความเจริญทางด้านการพิมพ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มมีความเจริญในเรื่องของการพิมพ์ หมอบริดเลย์ได้ตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกขึ้นในประเทศไทย ต่อมาหมอสมิธได้ตั้งโรงพิมพ์ขึ้นและพิมพ์หนังสือประเภทนิทานประโลมโลกออกจำหน่าย หมอสมิธดำเนินกิจการด้านการพิมพ์อยู่หลายปี และต้องเลิกกิจการไปเมื่อศาลตัดสินให้หมอสมิธแพ้ความเนื่องจากพิมพ์หนังสือผิดศีลธรรมของหมอสอนศาสนา

หลังจากที่หมอสมิธเลิกกิจการทำให้โรงพิมพ์อื่น ๆ เจริญขึ้น เช่น โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ โรงพิมพ์พานิชจุฬาลงกรณ์ โรงพิมพ์ห้างสมุด โรงพิมพ์สะพานหัน และโรงพิมพ์บางกอกน้อย เป็นต้น และจากการที่ผู้เขียนได้สำรวจและรวบรวมนิทานเรื่องต่าง ๆ ที่พิมพ์จากโรงพิมพ์วัดเกาะและโรงพิมพ์อื่น ๆ ที่เกิดในช่วง

๑. บทความนี้ปรับจากวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๔๕

*อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เวลาเดียวกันดังที่กล่าวมาข้างต้น พบว่ามีนิทานทั้งหมดจำนวน ๑๒๑ เรื่อง^๒ สามารถแบ่งการตั้งชื่อเรื่องได้เป็น ๔ กลุ่ม กล่าวคือ การใช้ตัวละครเอกฝ่ายชายมาตั้งเป็นชื่อเรื่องจำนวน ๘๐ เรื่อง เช่น กายแก้ว โคบุตร พระมณีสุริย สุนันกุมาร และพระสมุท เป็นต้น การใช้ชื่อตัวละครเอกฝ่ายหญิงมาตั้งเป็นชื่อเรื่องจำนวน ๓๑ เรื่อง เช่น แก้วหน้าม้า โคมทอง จำปาแก้วจำปาทอง หับทิมทอง ทิพสังวาล บัวแก้วบัวทอง เบญจมาศทอง พวงมาลัยทอง และพิกุลทอง เป็นต้น อีก ๔ เรื่องไม่ได้ใช้ชื่อตัวละครเอกฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงเดี่ยว ๆ มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง แต่จะนำชื่อตัวละครเอกทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมาตั้งเป็นชื่อเรื่องร่วมกันได้แก่ เรื่องพระสุธนมะโนรา พระรถเมรี ชันแก้ววนพเก้า และพระเทวีนางกุลา และที่เหลืออีก ๖ เรื่องไม่ได้ใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นมาตั้งชื่อเรื่อง แต่จะใช้อาวูวิเศษที่ปรากฏในเรื่องหรือลักษณะเด่นในเรื่องนั้น ๆ มาตั้งเป็นชื่อแทน ได้แก่ เรื่องเกราะเพชรเจดีย์ จำปาสีตัน นกกระเจาบ นิทานสี่กล่อ ปลาบู่ทอง และยายกับตา

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อเรื่องที่พบมากที่สุด ในจำนวนหนังสือที่พิมพ์จากโรงพิมพ์ต่าง ๆ คือ การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ชื่อตัวละครเอกฝ่ายชาย และรองลงมาก็คือการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ชื่อตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากการตั้งชื่อเรื่องดังกล่าวนี้พบว่ามีผู้แต่งตั้งชื่อเรื่องโดยดูจากลักษณะของตัวเอกในแต่ละเรื่องว่าตัวละครตัวใดมีบทบาทเด่นก็ใช้ชื่อตัวละครตัวนั้นมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง การตั้งชื่อดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อนนั้นถึงแม้ว่าสังคมจะให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง กล่าวคือผู้แต่งจะสร้างให้เรื่องส่วนใหญ่เน้นตัวละครผู้ชายมีความเก่งกล้าสามารถในด้านต่าง ๆ มากกว่าผู้หญิง แต่ทว่าจากการศึกษา นิทานต่าง ๆ นั้นปรากฏว่ายังมีเรื่องอีกจำนวนหนึ่งที่ผู้แต่งนำตัวละครเอกฝ่ายหญิงมาตั้งเป็นชื่อเรื่องและมีบทบาทโดดเด่น เช่น นางแก้วหน้าม้าในเรื่อง แก้วหน้าม้า พราหมณ์เยอพระกลืนในเรื่องมณีพิชัย เป็นต้น สิ่งนี้จะสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ในสังคมไทยจะให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าวิถีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ให้ความสำคัญกับผู้หญิง

๒. ดุรายชื่อหนังสือประโลมโลกที่พิมพ์จากโรงพิมพ์ต่าง ๆ ได้จาก เดือนใจ ๒๕๒๐: ๑๔๗-๑๕๑.

และมองเห็นว่าผู้หญิงก็มีความเก่งกล้าสามารถได้ ฉะนั้นกวีจึงได้สร้างสรรค์จินตนาการให้ตัวละครเอกเป็นผู้หญิงและมีความเก่งกล้าสามารถเหมือนผู้ชายหรือบางครั้งมากกว่าผู้ชาย เช่น สร้างให้ตัวละครผู้หญิงมีความสามารถทางด้านการรบ ทำให้เห็นว่าผู้หญิงมิได้เป็นแต่ช้างเท้าหลังแต่เพียงอย่างเดียว ในบางครั้งผู้หญิงสามารถสวมบทบาทเป็นผู้นำแทนผู้ชายได้

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่ใช้ชื่อตัวละครเอกหญิงตั้งเป็นชื่อเรื่องในด้านกลวิธีการสร้างตัวละครเอกหญิงบทบาทของตัวละครเอกหญิงและแนวคิดของเรื่องและเพื่อวิเคราะห์แบบเรื่องอนุภาคและคติชนที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่ใช้ชื่อตัวละครเอกฝ่ายหญิงมาตั้งเป็นชื่อเรื่องจำนวน ๑๐ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง แก้วหน้าม้า โคมทอง จำปาแก้วจำปาทอง แดงอ่อน บัวแก้วบัวทอง ปิงกะชา พวงมาลัยทอง พิกุลทอง ยอดพระกลิ้ง และศรนรินทร์

ผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๕ ประเด็น ได้แก่

๑. ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ
๒. แบบเรื่องและอนุภาคที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ
๓. กลวิธีการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงและบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายหญิง
๔. คติชนที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ
๕. ทักษะของกวีเกี่ยวกับผู้หญิง

ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ

วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่นำมาศึกษามีทั้งเรื่องที่ปรากฏผู้แต่งและเรื่องที่ไม่ปรากฏผู้แต่ง ผู้แต่งวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่ นายบุษย์แต่งเรื่อง แก้วหน้าม้า ปิงกะชา พวงมาลัยทอง พิกุลทอง และศรนรินทร์ นายเจริญแต่งเรื่อง จำปาแก้วจำปาทอง และบัวแก้วบัวทอง มลทาแต่งเรื่อง แดงอ่อน ส่วนเรื่องที่ไม่ปรากฏผู้แต่ง ได้แก่ เรื่อง โคมทอง และ

ยอดพระกลั่น วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะทั้ง ๑๐ เรื่องที่นำมาศึกษาปรากฏ
ปีที่พิมพ์ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๔๔ มีเพียงสองเรื่องที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ คือ
เรื่องบัวแก้วบัวทองและศรณรินทร์

วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่แต่งด้วยคำ
ประพันธ์ประเภทกลอนนิยาย มีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่แต่งด้วยคำประพันธ์
ประเภทกาพย์ คือเรื่องปิงกะชา เนื้อเรื่องมีลักษณะสอดคล้องกับนิทานประเภท
นิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ คือ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการผจญภัยของตัวเอกซึ่งมีความเป็น
วีรบุรุษ การแสวงหาอาจารย์เพื่อร่ำเรียนวิชา การได้คู่ครองและการพลัดพราก
จากคู่ครอง พระเอกในเรื่องมักจะมีภรรยาหลายคน ซึ่งนำไปสู่การชิงไหวชิงพริบ
ระหว่างเมียน้อยและเมียหลวง แต่สุดท้ายก็จะจบอย่างมีความสุข พระเอกได้
ปกครองบ้านเมืองและอยู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป นอกจากนี้ลักษณะที่เด่น
ของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะอีกประการหนึ่งก็คือเน้นเนื้อเรื่องที่ให้ความ
สนุกสนาน การต่อสู้และการผจญภัยของตัวละคร

ภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะทั้ง ๑๐ เรื่องจะมีลักษณะ
คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผู้แต่งจะใช้ถ้อยคำธรรมดาสามัญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น
ภาษาที่ชาวบ้านใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน สามารถสรุปได้ ๒ ประเด็น คือ
เรื่องการใช้คำและการใช้โวหารและความเปรียบ ในส่วนของถ้อยคำนั้นจะเห็นได้
ว่าผู้แต่งนิยมการใช้เล่นเสียงเล่นคำ ลักษณะดังกล่าวนี้นอกจากจะทำให้มีความ
ไพเราะทางด้านภาษาแล้ว การเลือกสรรคำมาเรียงร้อยต่อกันนั้นยังทำให้ผู้อ่าน
เกิดจินตภาพด้วย ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นปฏิภาณกวีของผู้แต่งที่เป็นชาว
บ้านที่สามารถนำถ้อยคำธรรมดาสามัญมาเรียงร้อยต่อกันได้อย่างเหมาะสม นอกจาก
นี้ผู้แต่งมักนิยมนำคำพหูพจน์สอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่อง ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้เป็นส่วน
หนึ่งที่สะท้อนความเป็นวรรณกรรมชาวบ้าน

การใช้โวหารและความเปรียบนั้นจะเห็นได้ว่าผู้แต่งส่วนใหญ่จะใช้
บรรยายโวหารในการดำเนินเรื่อง และเมื่อผู้แต่งต้องการเน้นหรืออธิบายเหตุ-
การณ์หรือเรื่องราวตอนใดตอนหนึ่งเป็นพิเศษ ผู้แต่งจะใช้พรรณนาโวหาร และ
ถ้าเป็นการสั่งสอนผู้แต่งจะใช้เทศนาโวหาร ส่วนอธิบายโวหารนั้นผู้แต่งจะใช้เมื่อ
ต้องการอธิบายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และจะใช้สาธกประกอบในการอธิบายเรื่องนั้น ๆ

การใช้ความเปรียบที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะสามารถสรุปได้ ๕ ลักษณะ คือ ความเปรียบเชิงอุปมา ความเปรียบเชิงอุปลักษณ์ การกล่าวเกินจริง การให้ความหรืออ้างถึงและการใช้สัญลักษณ์ ความเปรียบเชิงอุปมานับว่าเป็นความเปรียบที่โดดเด่นที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ กล่าวคือ ในส่วนที่เป็นความเปรียบเบ็ดเตล็ดจะสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านผ่านความเปรียบทั้งหลายที่ผู้แต่งเลือกสรรมาใช้ นอกจากนี้ความเปรียบที่เป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทอรรถรยจะสะท้อนให้เห็นความสามารถของผู้แต่งที่สามารถกล่าวถึงพฤติกรรมทางเพศได้อย่างแนบเนียน โดยผู้แต่งจะใช้กลวิธีการบรรยายถึงเหตุการณ์อย่างหนึ่งเทียบเคียงกับพฤติกรรมทางเพศของตัวละคร และใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์แทนเรื่องเพศ

ส่วนแนวคิดของเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะนั้นส่วนใหญ่เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องอำนาจของความรัก ความอิจฉาริษยาระหว่างภรรยาและภรรยาหลวง ลักษณะหญิงดีที่จะช่วยส่งเสริมให้สามีเจริญรุ่งเรือง ความสำคัญของคำพูด เรื่องกรรม เรื่องการแก้แค้น การจองเวร และเรื่องการทำสิ่งใดโดยขาดความยั้งคิดย่อมทำให้เกิดปัญหาใหญ่ตามมาภายหลัง

แบบเรื่องและอนุภาคที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ

แบบเรื่องของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะเปรียบเทียบกับแบบเรื่องตามดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นเมือง (The Types of the Folklore) และดัชนีแบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย (Types of Index Oral Tales) พบว่าวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะมีความเหมือนและความคล้ายคลึงกับดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นเมือง สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การหาและการได้คู่ครอง

การได้คู่ครองของตัวละครเอกหญิงหรือตัวละครหญิงที่เด่นในเรื่องจะมีลักษณะแตกต่างจากการได้คู่ครองโดยทั่วไป คือ ในกรณีที่นางเอกของเรื่องมี

หน้าตาอัปลักษณ์ นางก็ต้องแสดงความสามารถหรือฝีมือในการรบเพื่อช่วยเหลือพระเอกอันทำให้สามารถเอาชนะใจเจ้าชายหรือพระเอกได้ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 875 (หญิงสาวชาวบ้านผู้ฉลาด : 3. ในเมเหล้าของพระราช) และแบบเรื่องที่ 881 (หญิงสาวยากจนพยายามที่จะมีฐานะมั่นคงและชนะพระทัยเจ้าชาย)

ในกรณีที่ตัวละครเอกหญิงซึ่งมีหน้าตาตลกขบขันก็มักปรากฏว่าจะต้องมีตัวละครที่เป็นสื่อ อันทำให้พระเอกต้องออกตามหานางและได้ครองคู่กัน ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 465D ([ตามดัชนีนอินเดีย] เหล่าพี่ชายซึ่งเป็นสตรว์ช่วยเหลือน้องชาย : 2. เหล่าพี่ชายของเขาซึ่งเป็นสตรว์ช่วยเหลือน้องชายให้มีภรรยา) และแบบเรื่องที่ 546 (นกแก้วฉลาด 1. นกแก้วเอาชนะเจ้าหญิงเพื่อพระราช) (b) นกแก้วพาพระราชเสด็จไปหาเจ้าหญิง) และแบบเรื่องที่ 1539 (ความฉลาดและการโกง : (a) [ตามดัชนีนอินเดีย] กระต่าย (หรือนก) เป็นผู้ส่งจดหมาย) และแบบเรื่องที่ 465 A (การค้นหาลิงไม่รู้จัก)

หรืออีกลักษณะหนึ่งของการหาและการได้คู่ครองที่ปรากฏในเรื่องก็คือพระเอกไปเที่ยวป่าและได้พบกับนางเอกแล้วพานางกลับมาเป็นชายาคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 706A (ความช่วยเหลือจากรูปปั้นแม่พระ : พระรูปหนึ่งเก็บทารกหญิงมาเลี้ยงไว้ เมื่อนางเติบโตเป็นสาวก็พยายามจะเกี่ยวพารสนางแต่นางหนีไปได้โดยความช่วยเหลือจากรูปปั้นแม่พระ พระราชองค์หนึ่งมาพบนางที่บ้านในป่าและอภิเษกกับนาง) และแบบเรื่องที่ 706 (หญิงสาวผู้ไร้แขน : 2. การแต่งงานกับพระราช : พระราชมาพบนางในป่า (ในสวน ในคอกม้า หรือในทะเล) และแต่งงานกับนางถึงแม้ว่านางจะพิการ)

ส่วนการได้คู่ครองอื่น ๆ ของตัวละครเอกฝ่ายชายมักมีลักษณะคล้ายกัน คือจะเป็นการลักลอบเข้าหาตัวละครหญิงหรือการอุ้มสมซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 575 (ปีกของเจ้าชาย : [ตามดัชนีนอินเดีย] 1. (a) พระราชาหรือเจ้าชายได้ฆ่าไม้ที่เหาะได้จากช่างไม้หรือ (b) พระราชาหรือเจ้าชายได้ของอย่างอื่นที่เหาะได้ 2. (a) พระเอกเหาะไปยังวังของเจ้าหญิงและประทับอยู่กับนาง) แบบเรื่องที่ 850 (ความผิดของเด็กสาวเมื่อชายหนุ่มมาที่ห้องเธอในตอนกลางคืน) แบบเรื่องที่ 653 (พี่น้องสี่คนที่มีความขำขาน : 2. ช่วยเหลือเจ้าหญิง (a) เจ้าหญิงซึ่งถูกลักพาตัวไปทรงถูกยกให้แต่งงานกับผู้ที่ช่วยเหลือเธอ) และ

แบบเรื่องที่ 516B (เจ้าหญิงซึ่งถูกลักพา ; รักเพราะเส้นผมที่ล่อน้ำมา : 2. การลักพาตัว)

๒. การพลัดพรากและการติดตามหา

การพลัดพรากของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ เช่น บิดามารดาพลัดพรากจากบุตร สามีพลัดพรากจากภรรยา หรือพี่น้องพลัดพรากกัน เป็นต้น สาเหตุการพลัดพรากกันนั้นอาจจะมาจากการประสบภัยธรรมชาติ ถูกยักษ์หรือสัตว์ประหลาดลักพาตัว หรือการซ่อนกลของยักษ์โดยการแปลงกายเป็นตัวละครพระเอกหรือนางเอกแล้วลักพาตัวละครเหล่านั้นไปไว้อีกที่หนึ่ง ภายหลังตัวละครพระเอกหรือนางเอกทราบเรื่องจึงเดินทางออกตามหาคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 369 (ชายผู้ตามหาพ่อซึ่งหายไป : 1. การค้นหา (b) เด็กชายออกเดินทางเพื่อตามหาพ่อ) แบบเรื่องที่ 400 (ผู้ชายติดตามหาภรรยาที่หายไป : 4. การหายไปของภรรยา 5. การค้นหา (a) เขาออกตามหานาง) และแบบเรื่องที่ 462 (ราชินีผู้ถูกขับและราชินีนางยักษ์ : 1. ราชินีนางยักษ์ (a) ชายหลงในป่าถูกชักชวนโดยนางยักษ์ซึ่งแปลงร่างเป็นสาวน่ารัก)

ลักษณะเด่นที่พบในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะทั้ง ๑๐ เรื่อง คือ ตัวละครหญิงจะติดตามหาตัวละครชายเป็นส่วนใหญ่ และถ้าตัวละครหญิงที่เป็นตัวละครเอกติดตามหาตัวละครชายก็จะมีการแปลงกายให้เป็นผู้ชายก่อนแล้วจึงออกติดตามหาสามีต่อไป การแปลงกายเป็นชายของตัวละครเหล่านี้จะออกมาในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันไป เช่น แปลงกายเป็นพราหมณ์ หรือแปลงกายเป็นคนป่า เป็นต้น ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 881A (เจ้าสาวที่ถูกละทิ้งปลอมตัวเป็นชาย : 1. เจ้าชายและเจ้าสาวของพระองค์พลัดพรากกันในป่า) แบบเรื่องที่ 314 (ชายหนุ่มกลายร่างเป็นม้า : 5. ปลอมเป็นคนสวน (a) พระเอกปิดบังผมทองของเขาโดยสวมหมวกหรือโพกผ้า)

๓. ผู้ช่วยเหลือพระเอกหรือนางเอก

เนื้อหาส่วนใหญ่ของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะทั้ง ๑๐ เรื่องจะเป็นเรื่องการผจญภัย การติดตามหาบิดามารดาหรือคู่ครองที่พลัดพรากจากกัน ซึ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้ตัวละครต้องออกเดินทางและผจญภัยต่าง ๆ ซึ่งในระหว่างนี้ตัวละครก็จะได้ผู้ช่วยเหลืออาจจะเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นยักษ์หรือ

ญาติ ตัวละครผู้ช่วยเหลือเหล่านี้เป็นตัวละครที่ร่วมเดินทางไปกับตัวละครเอก และช่วยเหลือในการผจญภัยของพระเอกและการสู้รบ ตัวละครผู้ช่วยเหลือจะเป็นตัวละครที่ช่วยเหลือพระเอกในยามคับขันให้พ้นจากภัยอันตราย ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 300 (มังกร - ผู้ฆ่า : 1. พระเอกและเหล่าสุนัขของเขา 3. [ตามดัชนีนีออนเดีย] (d) ยักษ์ (รากษสและอื่น ๆ) 4. การต่อสู้ (f) ในการต่อสู้พระเอกได้รับความช่วยเหลือจากเหล่าสุนัขของเขา) แบบเรื่องที่ 293C* (ผู้ชายคนหนึ่งและสหายของเขา ; สัตว์ต่าง ๆ แมลง และสิ่งไม่มีชีวิตอื่น ๆ : ต่างช่วยบอกชายผู้นั้นถึงสถานที่ที่ดีที่สุดที่ชายผู้นั้นควรจะอาศัยอยู่) แบบเรื่องที่ 465D (พี่ซึ่งเป็นสัตว์ช่วยเหลือเด็กหนุ่ม [ตามดัชนีนีออนเดีย] 1. เด็กหนุ่มและพี่ชายซึ่งเป็นสัตว์) แบบเรื่องที่ 511A ([ตามดัชนีนีออนเดีย] วัวผู้ช่วยเหลือ : 1. เด็กชายได้รับวัวที่คอยให้ความช่วยเหลือ (a) โดยให้เด็กชายขี่หลังแล้วพาไปให้พ้นอันตราย) แบบเรื่องที่ 546 (นกแก้วฉลาด : 1. นกแก้วเอาชนะเจ้าหญิงเพื่อพระราช (b) นกแก้วพาพระราชเสด็จไปหาเจ้าหญิง)

๔. ของวิเศษและการสู้รบ

แบบเรื่องที่เกี่ยวกับของวิเศษจะปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะทั้ง ๑๐ เรื่อง ตัวละครที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องจะมีของวิเศษทุกตัวไม่ยกเว้นว่าเป็นตัวละครหญิงหรือตัวละครชาย และลักษณะเด่นที่ปรากฏก็คือตัวละครหญิงจะได้รับของวิเศษและต่อสู้กับศัตรูได้เยี่ยมผู้ชาย และจะเห็นได้ว่าของวิเศษที่สำคัญหลาย ๆ ชิ้นจะเป็นของวิเศษของตัวละครเอกหญิง เช่น นางแก้วหน้าม้ามีพว้าเป็นอาวุธวิเศษ นางพวงมาลัยทองมีพวงมาลัยและเว่นตาวิเศษ หรือนางศรนิรินทร์ได้รับศรวิเศษจากพระนารายณ์ เป็นต้น

ของวิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ตัวละครจะได้รับในลักษณะต่าง ๆ กัน ได้แก่ เป็นของคู่บุญบารมีที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้รับของวิเศษจากอาจารย์หรือฤๅษี พระอินทร์ประทานให้สำหรับใช้ปราบยักษ์ ได้รับจากบิดามารดา หรือของวิเศษที่พบโดยบังเอิญ เป็นต้น ของวิเศษต่าง ๆ ที่ตัวละครได้รับจะนำมาใช้ในการช่วยเหลือบิดามารดา หรือคู่ครอง แบบเรื่องที่เกี่ยวกับของวิเศษและการสู้รบ เช่น แบบเรื่องที่ 560 (แหวนวิเศษ : 1. การได้รับของวิเศษ) แบบเรื่องที่ 566 (ของวิเศษสามสิ่งและผลไม้มหัศจรรย์ : 1. ของวิเศษต่าง ๆ (a) ชายหนุ่ม

สามคนได้รับ) แบบเรื่องที่ 567 (หัวใจวิเศษของนก : 2. [ตามดัชนีอินเดีย] ของวิเศษ) แบบเรื่องที่ 560A (แหวนวิเศษและม้าบิน) และแบบเรื่องที่ 300 (มังกร - ผู้ฆ่า : 3. [ตามดัชนีอินเดีย] (d) ยักษ์ (รากษสและอื่น ๆ) 4. การต่อสู้)

๕. การใส่ร้ายป้ายสีและการถูกขับออกจากเมือง

การใส่ร้ายป้ายสีและการถูกขับออกจากเมืองปรากฏในเหตุการณ์ที่ตัวละครเอกถูกตัวละครฝ่ายปรปักษ์ใส่ร้าย และจะถูกขับไล่หรือถูกเนรเทศออกจากเมือง ตัวละครที่ถูกขับไล่ส่วนใหญ่จะเป็นมารดาของตัวละครเอกหรือนางเอกหรือตัวนางเอง สาเหตุการใส่ร้ายป้ายสีนั้นมาจากหลายสาเหตุ เช่น ตัวละครฝ่ายปรปักษ์ต้องการเป็นใหญ่จึงหาทางกำจัดตัวละครเอกเพราะคิดว่าจะเป็นอุปสรรคของตน ความอิจฉาริษยาระหว่างเมียน้อยเมียหลวง หรือความขัดแย้งระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้ ลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 708 (เด็กประหลาด : 2. การเนรเทศ (a) หญิงสาวถูกขับให้ไปอยู่ในป่าหรือ (b) หญิงสาวถูกลอยแพ) แบบเรื่องที่ 706 (หญิงสาวผู้ไร้แขน : 3. ภรรยาที่ถูกใส่ร้าย : ในเวลาต่อมานางและบุตรถูกเนรเทศเพราะ (a) พ่อแม่ของสามี) แบบเรื่องที่ 883A (หญิงสาวผู้บริสุทธิ์ซึ่งถูกใส่ร้าย) และแบบเรื่องที่ 899 (นิทานต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการถูกขับไล่หรือเกี่ยวกับหญิงสาวผู้ทุกข์ยาก)

๖. การถูกจองจำ

การถูกจองจำจะเป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งผูกโยงขึ้นมาจากเหตุการณ์อื่น ๆ สาเหตุของการถูกจองจำนั้นมีหลายประการ เช่น การทำสงครามแพ้แล้วถูกจองจำ ตัวละครเอกถูกจองจำเนื่องมาจากการแก้แค้นของตัวละครฝ่ายปรปักษ์หรือการเข้าใจผิด เป็นต้น ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 735A (โซ่ร้ายถูกจองจำ)

๗. การแปลงกาย

การแปลงกายเป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่องและมีความสัมพันธ์กับแบบเรื่องอื่น ๆ การแปลงกายนั้นจะปรากฏในหลายลักษณะ เช่น แปลงกายเพื่อต่อสู้กับศัตรู แปลงกายเพื่อติดตามหาสามีหรือภรรยา แปลงกายเพื่อการหาคู่ครอง หรือแปลงกายเพื่อการหลบหนี เหตุการณ์ดังกล่าวคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 566 (ของวิเศษสามสิ่งและผลไม้มหัศจรรย์ :

แอปเปิ้ลที่พระเอกกินแล้วทำให้มีเขางอกบนศีรษะ แต่ต่อมาพระเอกก็พบผลไม้ซึ่งทำให้เขาคืนร่างดั้งเดิม) แบบเรื่องที่ 567 (หัวใจวิเศษของนก : 2. [ตามดัชนีนีออนเดีย] ของวิเศษ) แบบเรื่องที่ 881A (เจ้าสาวผู้ถูกละทิ้งปลอมตัวเป็นชาย) และแบบเรื่องที่ 314 (ชายหนุ่มกลายเป็นม้า : 5. ปลอมเป็นคนสวน (a) พระเอกปิดบังผมทองของเขาโดยสวมหมวกหรือโพกผ้า)

๘. การกลับมาพบกันใหม่

การพลัดพรากและการติดตามหากันของตัวละครในเรื่องนั้นจะมีลักษณะที่ต้องมีการพลัดพรากจากกันก่อนแล้วจึงจะมีการออกติดตามและในที่สุดก็ได้พบกันอีก ซึ่งการพบกันของตัวละครนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นตอนจบของเรื่องเสมอไป ตัวละครอาจจะติดตามหา พบกันแล้วอาจจะพลัดพรากกันอีกก็ได้ ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 400 (ผู้ชายติดตามหาภรรยาที่หายไป : 4. การหายไปของภรรยา 5. การค้นหา (a) เขาออกตามหา 6. การพบกัน) แบบเรื่องที่ 567 (หัวใจวิเศษของนก : 5. การกลับมาพบกัน (a) น้องชายเดินทางไปยังราชอาณาจักรของพี่ชาย พี่ชายจำน้องได้และแต่งตั้งให้น้องเป็นนายกรัฐมนตรี) แบบเรื่องที่ 938 (พลาลิสต์ : 3. [ตามดัชนีนีออนเดีย] พระราชาทรงได้พบกับครอบครัวของพระองค์) และแบบเรื่องที่ 873 (พระราชาทรงได้พบกับพระโอรสซึ่งไม่ทรงรู้จัก)

ความคล้ายคลึงกันของแบบเรื่องจากวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะกับแบบเรื่องสากล

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบเรื่องพบว่าแบบเรื่องของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะมีความคล้ายคลึงกับแบบเรื่องสากลอยู่มาก ซึ่งสามารถสรุปลักษณะเด่นของแบบเรื่องที่ปรากฏได้ดังนี้

1. เป็นเรื่องการหาคู่ครองและได้คู่ครอง
2. ต่อมาเมื่อเหตุให้ต้องพลัดพรากจากกันจึงเดินทางออกติดตามหา
3. พระเอกหรือนางเอกจะได้ผู้ช่วยเหลือและได้รับของวิเศษ
4. มีเหตุการณ์ต่อสู้และทำศึกสงครามเป็นเหตุการณ์สำคัญ

5. กล่าวถึงพฤติกรรมสำคัญของตัวละครเด่น ๆ เช่น พฤติกรรมของ พระเอก นางเอก เทวดาหรือยักษ์ เป็นต้น

6. เรื่องการพลัดพราก ตามหาและการกลับมาพบกัน เป็นเหตุการณ์ เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ความแตกต่างของแบบเรื่องของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะกับแบบเรื่องสากล

จากตารางเปรียบเทียบแบบเรื่องของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะกับแบบเรื่องสากลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะแบบเรื่องส่วนใหญ่ของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะและแบบเรื่องสากลมีความคล้ายคลึงกัน ส่วนที่เป็นความแตกต่างนั้นจะเป็นส่วนที่กล่าวถึงรายละเอียด เช่น ตัวละครหรือสิ่งของที่กล่าวถึงแตกต่างกัน เป็นต้น เช่น

แบบเรื่องในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นเมือง	แบบเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ
แบบเรื่องที่ 506 พระเอกช่วยไถ่ตัวเจ้าหญิงจากการเป็นทาสและแต่งงานกับเธอ	ฤๅษียอพระกลืนไถ่ตัวนางบาดซึ่งถูกยายสมัยขายให้เป็นทาสของเศรษฐีสองคน (จากเรื่องยอพระกลืน)
แบบเรื่องที่ 293C* ผู้ชายคนหนึ่งและสหายของเขา : ลัตว์ต่าง ๆ แมลง และสิ่งไม่มีชีวิตอื่น ๆ : ต่างช่วยบอกชายผู้นั้นถึงสถานที่ที่ดีที่สุดที่ชายผู้นั้นควรจะอาศัยอยู่	การทำสงครามระหว่างนางบัวแก้วและประจวบวาท เป็นการทำสงครามระหว่างกองทัพผีกับกองทัพมนุษย์ นางพรายตานีเรียกผีพรายจากปามาช่วยรบ (จากเรื่องบัวแก้วบัวทอง)

แบบเรื่องส่วนใหญ่ของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะมีลักษณะที่เป็นสากล ความเหมือนคล้ายของแบบเรื่องดังกล่าวน่าจะมาจากพื้นฐานความคิดในการวางโครงเรื่องนิทานที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ส่วนแบบเรื่องของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่แตกต่างจากแบบเรื่องสากลนั้นปรากฏในลักษณะที่เป็นส่วนของรายละเอียดของแบบเรื่อง เช่น ประเภทตัวละคร หรือเหตุการณ์ต่างกัน เป็นต้น ทั้งนี้ น่าจะมาจากพื้นฐานทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้เป็นเจ้าของนิทานในแต่ละชาติ

การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะทั้ง ๑๐ เรื่องกับอนุภาคในดัชนีอนุภาคนิทานพื้นเมือง (Motif index of Folk Literature) พบว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องพฤติกรรมของตัวละคร เหตุการณ์ในเรื่องและอนุภาคของของวิเศษ เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวทำให้สามารถสรุปอนุภาคของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะได้โดยพิจารณาจากลักษณะของอนุภาคที่เกี่ยวกับตัวละครหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจากประเภทของตัวละครที่สามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. ตัวละครมนุษย์

๒. ตัวละครอมมนุษย์และสัตว์

๑. ตัวละครมนุษย์

ตัวละครมนุษย์ในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ตัวละครหลักและตัวละครเบ็ดเตล็ด

๑.๑ ตัวละครหลัก

ตัวละครหลักที่เป็นมนุษย์ ได้แก่ ตัวละครที่เป็นพระเอก นางเอกและพระราชินี เรื่องส่วนใหญ่จะดำเนินเรื่องไปโดยมีอนุภาคเกี่ยวข้องกับตัวละครเหล่านี้ซึ่งจะแสดงบทบาทและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปและสามารถจัดเป็นอนุภาคได้ อนุภาคเหล่านี้สามารถแบ่งได้ดังนี้

๑.๑.๑ อนุภาคเกี่ยวกับพระเอก

๑.๑.๑.๑ กำเนิดและสถานภาพ

กำเนิดและสถานภาพของพระเอกที่พบในเรื่องส่วนใหญ่มักเป็นอนุภาคที่

ให้พระเอกมีฐานะที่สูงส่ง คือ เป็นโอรสของกษัตริย์ (P30 เจ้าชายหลายองค์) นอกจากนี้บางเรื่องก็เป็นชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า (E605.2 การกลับชาติมาเกิด : พระเจ้ากลับชาติมาเกิดเป็นมนุษย์) เช่น เรื่องปิงกะชาลกล่าวว่าพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระสุริยา และในเรื่องเตงอ์นกล่าวว่าพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระสุทธดา นอกจากนี้อนุภาคที่เกี่ยวกับกำเนิดและสถานภาพของพระเอกที่ปรากฏจะมีลักษณะของผู้มีบุญมาเกิดคือ ในขณะที่มารดายังไม่ประสูตินั้นจะทรงสุบินเกี่ยวกับพระเอกก่อน (D1812.3.8 หญิงมีครรภ์ฝันเกี่ยวกับโชคชะตาของลูกที่ยังไม่เกิด และ M312.0.4 ความฝันซึ่งเป็นสัญลักษณ์ (หรือภาพในทรรศนะ) ของแม่เกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของลูกที่ยังไม่เกิด) โหรจะทำนายดวงชะตาของโอรสว่าเป็นผู้มีบุญมาเกิด (M301.4 คำทำนายของชายแก่ผู้เขียนลงในหนังสือ M302.7 การทำนายจากความฝัน และ M311 คำทำนาย : ความยิ่งใหญ่ในภายภาคหน้าของลูกที่ยังไม่เกิด) เช่น ในเรื่องศรณรินทร์ นางศรณรินทร์สุบินว่าพระอินทร์ถือครุฑเหาะลงมาหานางในปรางค์และมอบครุฑนั้นให้นาง โหรทำนายว่านางจะทรงครรภ์พระโอรสที่มีบุญบารมี และจะเป็นที่พึงของราชบุรุษ

การเปลี่ยนสถานภาพของพระเอกจากโอรสไปเป็นพระราชามีหลายวิธี เช่น บิดามอบราชสมบัติให้ (P16.1.4 พ่อสละตำแหน่งให้กับลูกชายคนโปรด) ได้ครองเมืองของชายา หรือได้ครองเมืองของอัยกาหรืออัยยิ (Q112.0.7 รางวัล : ผู้สืบทอดราชสมบัติ Q112.3 รางวัล : กษัตริย์องค์ต่อไป) เช่น พระปิ่นทองมอบให้ปิ่นแก้วครองเมืองต่อจากพระองค์ พระไพรมหามหาวงษ์มอบให้พระเกษครองเมืองต่อจากพระองค์หรือปิ่นสินไชยครองเมืองโรมวิถีต่อจากพระอัยกาเป็นต้น และเมื่อพระเอกเข้าสู่รัชกาลก็จะสละราชสมบัติและออกบำเพ็ญศีล (P16.1 พระราชา (หรือเจ้าชาย) สละราชสมบัติออกจากทางโลก (กลายมาเป็นฤาษี, คนเลี้ยงหมู) ดังเช่น ปิ่นทองและนางแก้วหน้าม้าออกบวช หรือพระไพรมหามหาวงษ์และนางเตงอ์นออกบวช

๑.๑.๑.๒ คู่ครอง

การได้คู่ครองของพระเอกในเรื่องจะเป็นในลักษณะที่พระเอกประพาสป่าพบนางในป่าโดยบังเอิญ แล้วพานางกลับมาเป็นชายา (N711 พระราชา (หรือเจ้าชาย) พบหญิงสาวในป่าโดยบังเอิญและแต่งงานกับนาง และ N711.1 พระ-

ราชา (หรือเจ้าชาย) พบสตรีในป่า (หรือต้นไม้) และอภิเษกกับนาง) และอาจจะมีเทวดาแปลงเป็นกวางทองนำทางให้พระเอกได้พบกับนางเอก (B102.3 กวางทอง D101 การแปลงร่าง : เทพเจ้าแปลงร่างเป็นสัตว์ และ D659.10 แปลงร่างเพื่อล่อพรานมายังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง) ดังเช่น ท้าวกาลสิกราชเสด็จประพาสป่าและพบกวางทอง ทรงติดตามกวางทองจนกระทั่งได้พบกับนางปิงกะชาและรับนางเข้าวังและอภิเษกให้เป็นชายา ลักษณะการได้คู่ครองดังกล่าวนี้ปรากฏในหลายเรื่องด้วยกัน คือ ในเรื่องแดงอ่อน พระไพลามมหาวงษ์เสด็จประพาสป่า พระองค์ทอดพระเนตรเห็นกวางทองซึ่งก็คือเทวดาแปลงกายมาเพื่อนำพระไพลามมหาวงษ์ไปพบกับนางแดงอ่อน พระไพลามมหาวงษ์ทรงติดตามกวางทองไปจนกระทั่งได้พบนาง ในเรื่องศรนรินทร์ ท้าวปักษิณเสด็จประพาสป่าและได้พบกับนางศรนรินทร์ นอกจากนี้เรื่องที่มีความคล้ายคลึงกันอีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องยอพระกลืน พระจันทร์กุมารเสด็จประพาสป่าและทรงได้กลืนหอมมาจากต้นไม้ให้ทหารตัดต้นไม้ไว้ในวังภายหลังก็ได้นางยอพระกลืนซึ่งอยู่ในปล้องไม้ไผ่เป็นชายาซึ่งก็มีลักษณะที่คล้ายกัน (D1380.2.2 ต้นไม้เป็นเสมือนผู้ปกป้องเด็กหญิง)

การได้คู่ครองของพระเอกในลักษณะต่อไปคือ พระเอกหนีการแต่งงานที่ไม่พึงปรารถนา เช่น เรื่องแก้วหน้าม้า ปิ่นทองหนีนางแก้วหน้าม้าไปอภิเษกกับนางทศมาลี (T320 หนีจากคนรักที่ไม่ปรารถนา และ T134.1 คู่แต่งงานที่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน) การได้คู่ครองของพระเอกในลักษณะที่เดินทางออกไปหาคู่ครองด้วยตนเองมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องแก้วหน้าม้า ปิ่นแก้วเดินทางออกไปหาคู่ครอง (H1381.3.1.2 การค้นหาคู่ครองสำหรับตนเอง) และการได้คู่ครองโดยการฟังจากคำบรรยายความงามของนาง (T11.1 ความรักที่เกิดจากการได้ยินคำพรรณนาถึงหรือเพียงคำกล่าวถึงเท่านั้น) เช่น เรื่องโคมทอง พระประทุมพลรักนางโคมทองเพราะฟังคำบรรยายความงามของนางโคมทองจากนกสกริกา และทำให้พระองค์ตัดสินใจออกเดินทางค้นหานาง (H1381 การค้นหาบุคคลที่ไม่เคยรู้จัก)

การได้คู่ครองของพระเอกปรากฏในลักษณะการประลองฝีมือ ดังเช่น เรื่องแก้วหน้าม้า ทินกร ศรนรินทร์และสินนราได้นางแจ่มจันทร์ นางหิรัญรัตน์

และนางประภัสสรเป็นคู่ครองเพราะการประลองฝีมือ และอีกเรื่องที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เรื่องบัวแก้วบัวทอง เพชรดาราได้นางบัวแก้วเป็นชายาโดยการเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ครองของนาง

นอกจากนี้การได้คู่ครองของพระเอกอาจเป็นไปในลักษณะที่พระเอกช่วยฆ่ายักษ์หรือคนยักษ์ที่มากินคนในเมือง (G312 ยักษ์กินคน G353.1 นกยักษ์กินคน G353 นกยักษ์ และ G512 ยักษ์ถูกฆ่า) และได้ธิดาเจ้าเมืองเป็นรางวัล (T68.1 เจ้าหญิงถูกยกให้เป็นรางวัลสำหรับผู้ช่วยเหลือ) ดังเช่น เรื่องพิกลทอง พระยมช่วยฆ่ายักษ์ที่มากินคนในเมือง ท้าวทศมิตรยกนางศรีสุนทรให้เป็นชายาในเรื่องพวงมาลัยทอง สายสุนิช่วยฆ่ายักษ์ที่มากินคนในเมือง ท้าวรังสรรค์ยกนางศรีวิลาศให้เป็นชายา และในเรื่องศรณรินทร์ จักรนารายณ์ช่วยฆ่าคนยักษ์ที่มากินคนในเมือง ท้าววรินทร์ยกนางสร้อยแก้วให้เป็นชายา

หรือจะเป็นการที่พระเอกช่วยทำสงครามกับยักษ์ที่มาสู่ขอธิดาและถูกปฏิเสธ ดังเช่น เรื่องพิกลทอง พระยมช่วยทำสงครามกับท้าวชีวหา ท้าวไภยทัตจึงยกนางสุวรรณจินดาให้เป็นคู่ครอง และในเรื่องแก้วหน้าม้า ทินกรอาสาทำสงครามกับเจ้ากาวิ และได้นางสุวรรณรัศมีเป็นชายา

นอกจากนี้การได้คู่ครองของพระเอกปรากฏอีกสามลักษณะ คือ ได้คู่ครองโดยเทพอุ้มสม (N814.1 คนถูกอุ้มไปในอากาศโดยเทวดา) เช่น เรื่องพวงมาลัยทอง เทวดาอุ้มสมทรงไตรภพให้นางอัปสรธิดาของศรีธรรมราช การได้คู่ครองเพราะการลักลอบเข้าหานาง (T400 ความสัมพันธ์โดยการลักลอบ) เช่น เรื่องแก้วหน้าม้า ปิ่นแก้วลอบเข้าหานางรัชนี และเรื่องศรณรินทร์ จักรนารายณ์ลอบเข้าหานางสุวรรณรัศมี เป็นต้น และการได้คู่ครองในลักษณะที่ตนพอใจก็อุ้มพานางเหาะหนีไป (R242 การหลบหนีโดยการแบกเพื่อน (หรือเด็กผู้หญิง) ไว้บนหลัง D2135 ความพิเศษของการเดินทางในอากาศ และ R16.1 หญิงสาวถูกลักพาโดยพระเอกที่แปลงกาย) ดังเช่น เรื่องแก้วหน้าม้า ปิ่นนราอุ้มนางรสสุนทรเหาะหนีไป และในเรื่องพิกลทอง พระยมพอลิ่ นางเนาวรัตน์ ก็อุ้มนางเหาะหนีไป

๑.๑.๑.๓ การแสดงสติปัญญาและไหวพริบ

การแสดงสติปัญญาและไหวพริบของพระเอกที่ปรากฏในเรื่องเด่นชัด

เพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องศรณรินทร์ ในตอนที่จักรนารายณ์ทำสงครามกับภักธจักรและสามารถตีคำพุดบริศนาของยักษ์อำมาตย์และสามารถฆ่าภักธจักรได้ (H 561 ผู้แก้ปริศนา H561.9 เจ้าชายผู้ฉลาดตีความคำพุดที่เป็นปริศนา)

๑.๑.๑.๔ การผจญภัย

อนุภาคเกี่ยวกับการผจญภัยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการเดินทางของพระเอกเข้าเขตแดนยักษ์ (F122 การเดินทางเข้าสู่เขตแดนของยักษ์) การต่อสู้กับยักษ์หรือคนยักษ์ (G312 ยักษ์กินคน G353.1 นกยักษ์กินคน และ G353 นกยักษ์) การผจญภัยของพระเอกที่พบสิ่งชั่วร้ายทำให้เกิดการต่อสู้กันขึ้น

๑.๑.๑.๕ การประสบเคราะห์กรรม

ลักษณะการประสบเคราะห์กรรมของพระเอก ได้แก่ พระเอกถูกจองจำ (R41.7 การคุมขังไว้ในคุก) เช่น ในเรื่องแก้วหน้าม้า ปีนแก้วในร่างของเจ้าหน้าม้าถูกจิตนุราชจับไปขัง และเรื่องพวงมลัยทอง เมื่อศรีธรรมราชทราบว่ามีชายชู้อยู่ในห้องธิดาก็ให้ทหารไปจับตัวมาขังไว้ ในเรื่องโคมทอง ประทุมถูกปีศาจสังกระสีล้วงดวงใจออกจากร่าง และขังร่างของประทุมไว้ในถ้ำ มณีสาครถูกสุริยาจับไปขังไว้ เรื่องบัวแก้วบัวทอง เพ็ชรดาราดูกเมฆพัตรจับไปขังไว้ เรื่องยอพระกลืน พระจันทร์กุมารถูกยักษ์จับไปขังไว้ และในเรื่องศรณรินทร์ ศิลปินราถูกมหาสูรจับไปขังไว้

การประสบเคราะห์กรรมอีกอย่างหนึ่งของพระเอกก็คือ การพลัดพราก ในเรื่องพิรุณทอง พิไชยมงกุฎพลัดพรากจากนางพิรุณทองเพราะอุบัติเหตุเรืออัปปาง และในเรื่องโคมทอง นางโคมทองพลัดพรากจากโอรสเพราะอุบัติเหตุเรืออัปปาง (N741.2 สามีและภรรยาพลัดพรากกันจากอุบัติเหตุเรืออัปปาง) นอกจากนี้จะเป็นการพลัดพรากกันเพราะถูกยักษ์หรือสัตว์ประหลาดลักพาตัวไป (G440 มนุษย์ถูกยักษ์ลักพาตัว และ R11.1 เจ้าหญิง (หรือหญิงสาว) ถูกลักพาตัวโดยสัตว์ประหลาด (หรือยักษ์) ดังเช่น เรื่องบัวแก้วบัวทอง เพ็ชรดาราพลัดพรากจากนางบัวแก้วเพราะยักษ์เมฆลิดลักตัวนางบัวแก้ว ในเรื่องแก้วหน้าม้า ทินกร ศรณรินทร์ และสินราพลัดพรากกับชายทั้งสามองค์เพราะนางถูกสัตว์ประหลาดลักพาตัวไป

๑.๑.๑.๖ เหตุการณ์และเครื่องแสดงบุญบารมี

อนุภาคเกี่ยวกับเหตุการณ์และเครื่องแสดงบุญบารมีของพระเอกเริ่มตั้งแต่กำเนิดของพระเอก เช่น เรื่องแดงอ่อน เมื่อนางประทุมประสูติพระโอรสก็เกิดแผ่นดินไหว (F960.1.2 ความผิดปกติทางปรากฏการณ์ธรรมชาติเมื่อพระเอกเกิด และ F969.4 ความผิดปกติของแผ่นดินไหว) ในเรื่องบึงกะชาเมื่อพระสุริษาประสูติก็เกิดแผ่นดินไหวเช่นกัน แต่มีลักษณะที่แปลกประหลาดอีกอย่างหนึ่ง คือ เมื่อพระสุริษาประสูติ ตายายนำผ้ามารองรับร่างของพระสุริษา ผ้าก็กลายเป็นผ้าทอง หรือจะเป็นตอนที่อยู่กับพราหมณ์พินทา พราหมณ์นำอ่างมาจะอาบน้ำให้พระสุริษา อ่างก็กลายเป็นอ่างทองคำ หยิบขามข้าวจะมาป้อนพระสุริษา ขามก็กลายเป็นขามทองคำ (F900 เหตุการณ์ประหลาด)

นอกจากนี้อนุภาคที่เกี่ยวกับเครื่องแสดงบุญบารมีที่ปรากฏเกี่ยวกับพระสุริษายังปรากฏว่าเมื่อพระสุริษาอธิษฐานขอให้มีความอาหารเลี้ยงเด็ก ๆ เทวดาก็เนรมิตอาหารให้ (F1766.1.8 อาหารที่ได้มาจากการภาวนา และ F851 อาหารพิเศษ) และเมื่อพระสุริษาต้องการเครื่องทรงสำหรับทำสงครามกับกาลราช พระอินทร์ก็ทรงให้มาตุลีนำมาให้ (F343.5 เทวดามอบเสื้อผ้าที่สวยงาม) และเมื่อพระสุริษาต้องการเสด็จไปหาพระมารดา พระอินทร์ก็รับสั่งให้มาตุลีนำเวชยันต์มาให้ (D811 ของวิเศษได้รับจากเทวดา) ของวิเศษของพระเอกจะมีลักษณะหลากหลาย เช่น สร พระขรรค์ บ่วงบาศ แล้ ธง พริ้ว คทา ตะบอง ไม้เท้า ดวงแก้ว สังข์ ม้าวิเศษ และพระธำมรงค์ (D800 ของวิเศษ) เป็นต้น ซึ่งอาจจะเป็นของวิเศษที่ติดกายมาแต่กำเนิด (D857 ของวิเศษเกิดมาพร้อมกับพระเอก) เช่น พระเกษมศีลปี่และศรติดกายมาตั้งแต่พระองค์ประสูติ ได้รับของวิเศษจากบิดาหรือมารดา (D815.2 ของวิเศษได้รับจากบิดา) เช่น ปิ่นแก้ว ได้พริ้วและรูปหน้าม้าจากนางแก้วหน้าม้า ปิ่นจุฬาได้รูปเงาะจากมารดา คือ นางเงาะวาสน์ และได้รับของวิเศษจากอาจารย์หรือผู้ทรงศีล (D812.14 ของวิเศษได้รับจากผู้บำเพ็ญตบะ) เช่น ปิ่นแก้วได้ตะบองวิเศษจากพระฤาษี ปิ่นสินไชยได้ตะบองวิเศษจากอาจารย์ นาคราชได้แล้จากพระฤาษี เป็นต้น บางครั้งได้รับของวิเศษจากพระอินทร์สำหรับปราบยักษ์ (D812.10 ของวิเศษได้รับจากเทวดา) เช่น เรื่องโคมทอง พระอินทร์ประทานจักรมาให้มณีสวรรค์เพื่อปราบยักษ์สายสุนีบาต

๑.๑.๑.๗ อิทธิฤทธิ์และความสามารถ

อนุภาคเกี่ยวกับการแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระเอก ได้แก่ การเดินทางที่พระเอกสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ (D2135 ความพิเศษของการเดินทางในอากาศ) การเดินทางโดยใช้ของวิเศษ เช่น เรือเหาะ (D1532.11 การเดินทางวิเศษในเรือเหาะ) ม้าเหาะได้ (B184.1 ม้าวิเศษ) ได้ของวิเศษที่สามารถมองเห็นสิ่งที่ผู้อื่นมองไม่เห็น (D1323.ของวิเศษทำให้มีตาทิพย์ D1825.2 พลังวิเศษที่ทำให้มองเห็นสิ่งที่อยู่ไกล) นอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ พบว่าอนุภาคที่แสดงถึงความสามารถและอิทธิฤทธิ์ของพระเอกมักจะปรากฏในตอนที่เราจะพบกับศัตรูประเภทต่าง ๆ เช่น ยักษ์ คนธรรพ์ ภูตผี โดยใช้ของวิเศษ

๑.๑.๑.๘ พฤติกรรมที่น่ายกย่องและไม่น่ายกย่อง

อนุภาคที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่น่ายกย่องของพระเอกที่ปรากฏ คือ ความเป็นคนใจบุญสุนทาน (V400 การทำบุญ) ดังเช่น พระสุริยาสงสารเด็ก ๆ ที่ไม่มีอาหารรับประทาน พระองค์จึงทรงภาวนาขอให้มีอาหารต่าง ๆ ให้เด็กได้รับประทาน (F1766.1.8 อาหารที่ได้มาจากการภาวนา และ F851 อาหารพิเศษ) นอกจากนี้พฤติกรรมที่น่ายกย่องก็คือการสละทางโลกเข้าสู่เพศบรรพชิตเพื่อรับใช้ศาสนา (P16.1 พระราชา (หรือเจ้าชาย) สละราชสมบัติออกจากทางโลก (กลายมาเป็นฤๅษี, คนเลี้ยงหมู) และ V๐ การรับใช้ในทางศาสนา) ดังเช่น ปิ่นทองและพระไพโรนามมหาราชเสด็จออกผนวช ส่วนพฤติกรรมที่ไม่น่ายกย่องก็คือ พระเอกส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเจ้าชู้ และการมีภรรยาหลายคนของพระเอก มักจะเป็นการลอบเข้าไปหานางที่ตนพอใจ (T 400 ความสัมพันธ์ทางเพศโดยการลักลอบ) และมักพานางหนีไปกับตน (R210 การหลบหนี) และมักจะฆ่าบิดาของนางตาย (ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นยักษ์)

๑.๑.๑.๙ การประสพโชคและความสำเร็จ

อนุภาคที่เกี่ยวกับความสำเร็จของพระเอกคือสามารถช่วยเหลือเจ้าหญิงที่ถูกยักษ์ลักพาตัวไปได้สำเร็จ (R11.1 เจ้าหญิง (หรือหญิงสาว) ถูกลักพาตัวโดยสัตว์ประหลาด (หรือยักษ์)) หรือจะเป็นอนุภาคที่เกี่ยวกับการฆ่ายักษ์หรือนกยักษ์ได้สำเร็จและได้ชิงเจ้าเมืองเป็นรางวัล (G512 ยักษ์ถูกฆ่า และ F628.2.3 ชายผู้แข็งแกร่งฆ่ายักษ์)

๑.๑.๒ อนาคตเกี่ยวกับนางเอก

๑.๑.๒.๑ กำเนิดและสถานภาพ

อนาคตเกี่ยวกับกำเนิดของนางเอกมีความแตกต่างกันไป เช่น เป็นหญิงชาวบ้าน ได้แก่ นางปิงกะชา เป็นลูกสาวตยายที่หน้าตาไม่สวยงาม ได้แก่ นางแก้วหน้าม้า เป็นนางฟ้าจุติมาเพื่อปราบยักษ์หรือคนไม่ดี (E 605.2 การกลับชาติมาเกิด : พระเจ้ากลับชาติมาเกิดเป็นมนุษย์) ได้แก่ นางบัวแก้ว นางจำปาแก้วและนางจำปาทอง นางมาลัยทอง นางฟ้าจุติมาเกิดเพราะถูกลงโทษและเพื่อเป็นการไถ่บาป (E606.1 การกลับชาติมาเกิดเพื่อเป็นการไถ่บาป) เช่น นางสรนรินทร์เป็นนางฟ้าที่มักมากในกามคุณ จุติมาเกิดในครรภ์ของนางชะนีเพื่อเป็นการไถ่บาป นางเอกคนอื่นๆ จะถือกำเนิดในชนชั้นสูง มีสถานภาพเป็นเจ้าหญิง (P40 เจ้าหญิงหลายองค์) เช่น นางโคมทอง นางพิรุณทอง และนางแดงอ่อน เป็นต้น นางเอกเหล่านี้จะเปลี่ยนสถานภาพของตนเองไปเป็นชายาของพระเอก ถึงแม้ว่าหน้าตาจะไม่สวยงามแต่สุดท้ายก็สามารถเอาชนะใจเจ้าชายและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นมเหสีของพระเอกในที่สุด (L162 หญิงต่ำศักดิ์แต่งงานกับเจ้าชายหรือพระราช)

๑.๑.๒.๒ คู่ครอง

ลักษณะการได้คู่ครองของนางเอกจะแตกต่างกันไป มีทั้งการที่นางเอกได้พบกับพระเอกในป่าแล้วพระเอกพานางกลับไปเป็นชายา (N711 พระราชา (หรือเจ้าชาย) พบหญิงสาวในป่าโดยบังเอิญและแต่งงานกับนาง และ N711.1 พระราชา (หรือเจ้าชาย) พบสตรีในป่า (หรือต้นไม้) และอภิเษกกับนาง) เช่น พระไพรมมหาราชกับนางแดงอ่อน ท้าวกาลิราชกับนางปิงกะชา พระจันทร์กุมารกับนางยอพระกลิ่น และท้าวปักษิณกับนางสรนรินทร์

การได้คู่ครองของนางแก้วหน้าม้าั้นมาจากความพยายามของนางที่พยายามจะเอาชนะใจปิ่นทอง และตอนที่นางได้เป็นชายาของปิ่นทองก็คือตอนที่นางถอดรูปหน้าม้าออกและได้พบกับปิ่นทองที่ทำน้ำ (N715.1 พระเอกพบหญิงสาวที่น้ำพุ (หรือบ่อน้ำ, แม่น้ำ) N716 คนรักเห็นผู้เป็นที่รักขณะทำนางอาบน้ำ และ T16 ผู้ชายที่หลงรักผู้หญิงที่ตนเห็นขณะทำนางอาบน้ำ) การได้คู่ครองของนางโคมทองนั้นเป็นการได้คู่ครองโดยการที่นกสาริกาเป็นสื่อรักให้นางกับประทุม

ได้พบกันจนกระทั่งได้ครองคู่กัน (B291.1 นกเป็นผู้ส่งสาร และ B122.2 เหล่านกเป็นผู้สื่อข่าวในสิ่งที่เห็นและได้ยิน) การได้คู่ครองของนางเอกคนอื่น ๆ ก็มีลักษณะที่หลากหลาย ได้แก่ การได้คู่ครองโดยการประลองฝีมือ ดังเช่น นางแจ่มจันทร์ นางหิรัญรัตน์ และนางประภัสสรเลือกคู่ครองโดยการประลองฝีมือ นางบัวแก้วเลือกคู่ครองโดยการตั้งจิตอธิษฐานถ้าใครเข้าใกล้ถึงจักรได้ก็จะได้นางเป็นคู่ครอง ส่วนนางจำปาแก้วและนางจำปาทองได้คู่ครองเพราะการจับฉลาก นอกจากนี้การได้คู่ครองของนางเอกในเรื่องจะเป็นลักษณะการลักลอบเข้าหากัน (T400 ความสัมพันธ์โดยการลักลอบ)

๑.๑.๒.๓ การแสดงสติปัญญาและไหวพริบ

การแสดงสติปัญญาและไหวพริบของนางเอกเป็นการแสดงสติปัญญาที่ใช้ในการรบและการใช้ปัญญาเพื่อป้องกันความบริสุทธิ์ของนาง นางเอกที่ปรากฏในเรื่องจะมีความสามารถทางด้านการรบ แต่การรบของนางเอกนี้จะแตกต่างจากการรบของพระเอก การรบของนางเอกจะใช้ทั้งกำลัง ของวิชา และผนวกกับการใช้สติปัญญาในการทำสงคราม และการรบเช่นนี้ก็ทำให้นางเอกมีชัยชนะต่อฝ่ายตรงข้าม ดังเช่น การรบของนางแก้วหน้าม้ากับยักษ์ทั้งหลาย นางแก้วหน้าม้าเป็นนางเอกที่มีความฉลาดหลักแหลมและทราบจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นผู้ชายว่ามีจุดอ่อนอย่างไร และนางสามารถใช้จุดอ่อนเหล่านี้เอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้ทุกครั้ง ดังเช่นตอนที่นางรบกับท้าวประกายกรด นางอาศัยความเป็นหญิงของนางให้เกิดประโยชน์ โดยการขึ้นเรือเหาะข้ามเศียรของประกายกรดไป การกระทำของนางทำให้เวทมนตร์ต่าง ๆ ของประกายกรดเสื่อมและนางก็สามารถฆ่าประกายกรดได้สำเร็จ หรือในตอนนี้นางทำสงครามกับประกายมาต นางเจ้ากรรมและคลอติธิตาสามองค์ นางใช้ช่วงวิกฤตินี้เอาชนะประกายมาตได้โดยใช้ผ้าเบื่อนโลหิตพาดประกายมาต (D1003.1 ระดูพิเศษ) เวทมนตร์ของประกายมาตก็เสื่อม นางก็สามารถฆ่าประกายมาตได้สำเร็จ นอกจากนางแก้วหน้าม้าแล้วในเรื่องแก้วหน้าม้ายังปรากฏตัวละครหญิงอีกตัวหนึ่งที่ไม่มีความรู้ทางด้านการสู้รบแต่นางมีจิตใจที่เข้มแข็งและใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ได้แก่ นางวิมลสุมาต นางคิดวิธีฆ่ายักษ์หัดจักรที่คิดจะลวนลามนาง (J111 เด็กหญิงที่ฉลาด T320.2 สตรีฆ่าบุรุษผู้จะเป็นอันตรายต่อความบริสุทธิ์

ของนาง และ S118.2 การฆ่าโดยการตัดคอ) นอกจากนี้ตัวละครหญิงอื่น ๆ เช่น นางโคมทอง นางสร้อยมาลีก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับนางวิมลสุมาต กล่าวคือ นางจะใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยการใช้กลลวงให้ผู้ที่ลวงเกินนางตายใจและหาวิธีฆ่าให้ตายในที่สุด (K800 กลลวงให้ตาย)

ในเรื่องพิกลทองปรากฏว่านางเอกใช้ไหวพริบในการที่จะให้ได้พบกับสามีและบุตร คือ เมื่อนางพิกลทองทราบว่าสามีและบุตรอยู่ในเมืองเวรจักรนางต้องการให้โอรสและสามีของนางทราบว่านางอยู่ในเมืองนี้ นางจึงนำดอกพิกลทองใส่ไว้ในเครื่องเสวย (J111 เด็กหญิงที่ฉลาด และ F814.4. ดอกไม้ทองคำ) เมื่อสามีและบุตรของนางเห็นดอกพิกลก็ทราบว่านางอยู่ในเมืองนี้และทำให้ได้พบกันในที่สุด

๑.๑.๒.๔ การผจญภัย

การผจญภัยของนางเอกที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็นการติดตามหาและช่วยเหลือสามี เช่น การเดินทางเข้าเขตแดนของยักษ์ (F122 การเดินทางเข้าสู่เขตแดนยักษ์ และ G105. หุบเขาของยักษ์ร้อยตน) ดังเช่น นางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมานพไปช่วยปิ่นทองที่พลัดหลงเข้าไปในเขตแดนของยักษ์พาลราช นางโคมทองล่องเรือติดตามหาประทุมได้พบกับกองทัพของโจรสลัด และต่อสู้กับนางโคมทองฆ่าหัวหน้าโจรสลัดตาย จากนั้นนางก็ล่องเรือติดตามหาประทุมต่อจนกระทั่งเข้าเขตแดนของยักษ์

๑.๑.๒.๕ การประสพเคราะห์กรรม

การประสพเคราะห์กรรมของนางเอกในเรื่องมีทั้งที่นางเอกถูกจองจำ (R41.7 การคุมขังไว้ในคุก) ดังเช่น นางแก้วหน้าม้า นางโคมทอง นางศรนิรินทร์ถูกจองจำ นางเอกต้องพลัดพรากจากสามีเพราะถูกยักษ์หรือสัตว์ประหลาดลักพาตัวไป (R11.1 เจ้าหญิง (หรือหญิงสาว) ถูกลักพาตัวโดยสัตว์ประหลาด(หรือยักษ์)) ดังเช่น นางบัวแก้ว นางแสงทอง นางพิกลทอง นางแจ่มจันทร์ นางพิริยรัตน์ และนางประภัสสรถูกสัตว์ประหลาดลักพาตัวไป นางเอกถูกผลัดทกหน้าผา (K832.5 เขี้ยมผู้เคราะห์ร้ายถูกขวนให้มองหาดันไม้บางชนิด แล้วถูกผลัดทกหน้าผา) เช่น นางโคมทอง และนางเอกพลัดพรากจากโอรสหรือสามีจากอุบัติเหตุเรืออัปปาง (N741.2 สามีและภรรยาพลัดพรากกันจากอุบัติเหตุเรือ

อับปาง) เช่น นางโคมทองพลัดพราจากโอรสเพราะเรืออับปาง นางพิกุลทองพลัดพราจากโอรสและสามีเพราะเรืออับปางเช่นกัน

นางเอกต้องประสบเคราะห์กรรมเพราะถูกสาปเป็นชะนี ได้แก่ นางพิกุลทอง นอกจากนี้นางเอกประสบเคราะห์กรรมเพราะถูกใส่ร้ายและถูกขับหรือถูกเนรเทศออกจากเมือง (Q431 การลงโทษ : การเนรเทศ) ดังเช่น นางปิงกะชา นางยอพระกลืน และนางแดงอ่อน

๑.๑.๒.๖ เหตุการณ์และสิ่งแสดงบุญบารมี

อนุภาคเกี่ยวกับสิ่งแสดงบุญบารมีของนางเอกจะมีลักษณะของการมีหรือได้รับของวิเศษต่าง ๆ เช่น นางเอกบางคนในเรื่องจะมีของคู่บุญบารมีติดกายมาตั้งแต่เกิด (D857 ของวิเศษเกิดมาพร้อมกับพระเอก) เช่น นางจำปาแก้ว จำปาทองถือกำเนิดในดอกจำปา นางก็มีของวิเศษติดตัวมาด้วย นางบัวแก้วบัวทอง ในตอนที่นางประสูติพระอินทร์ก็ประทานจักรมารองรับร่างของนางเอาไว้ แล้วจักรนั้นก็กลายเป็นดอกบัวห่อหุ้มนาง และนางก็ใช้จักรเป็นอาวุธต่อสู้กับศัตรู นางมาลัยทองมีมาลัยทองซึ่งเป็นของคู่บุญมาตั้งแต่ประสูติ นางแดงอ่อนและนางปทุมมาได้รับพัติวิเศษและแหวนวิเศษที่พระอินทร์ประทานมาให้ นางแก้วหน้าม้า นางแจ่มจันทร์ นางหิรัญรัตน์และนางประภัสสร นางแสงทอง นางบุษบง นางโคมทองได้รับของวิเศษจากพระฤๅษี (D812.14 ของวิเศษได้รับจากผู้บำเพ็ญตะบะ) นางดาราวิกรมได้รับของวิเศษจากยักษ์นนทสูรย์ (D812.11 ของวิเศษได้จากยักษ์) นางยอพระกลืนได้ของวิเศษจากพระอินทร์และนางศรีนรินทร์ได้ของวิเศษจากพระนารายณ์ (D811 ของวิเศษได้รับจากเทวดา)

๑.๑.๒.๗ ความสามารถและอิทธิฤทธิ์

นางเอกในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะจะเป็นนางเอกที่มีวิชาอาคม มีความสามารถในการรบ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นางได้รับมาจากการถ่ายทอดวิชาความรู้จากอาจารย์หรือผู้บำเพ็ญศีล เช่น ฤๅษี ดาบส หรือพระชี (P340.0.1 พระในฐานะครู D1721.6 สาธุศิษย์ของผู้วิเศษได้รับพลังวิเศษจากการศึกษา และ D1733.3 พลังวิเศษจากการฝึกฝนของผู้บำเพ็ญตะบะ) จะมีความสามารถในการเดินทางด้วยวิธีเหาะเหินเดินอากาศ (D2135 ความวิเศษของการเดินทางในอากาศ) หรือมีพาหนะสำหรับจะทำให้นางเดินทางไปในอากาศได้ ดังเช่น นาง

แก้วหน้าม้ามีเรือเหาะ (D1121เรือวิเศษ และ D1532.11 การเดินทางวิเศษในเรือเหาะ) นางบัวแก้วมีจักรที่ใช้เป็นพาหนะ นางจำปาแก้วและนางจำปาทองสามารถเหาะได้ นางมาลัยทองมีพาหนะคือนกกาจักรีที่สามารถเหาะได้ (B172 นกวิเศษ) นางศรณรินทร์มีเกือกแก้ว (D1065.2 รองเท้าวิเศษ) ที่พระนารายณ์ประทานมาให้นางทำให้นางสามารถเหาะได้

๑.๑.๒.๘ พฤติกรรมที่น่ายกย่องและไม่น่ายกย่อง

พฤติกรรมที่น่ายกย่องของนางเอกก็คือ ความซื่อสัตย์ที่นางมีต่อสามีหรือชายคนรัก (T210.1 ภรรยาที่ซื่อสัตย์) ความเป็นคนใจบุญสุนทาน (V400 การทำบุญ) ดังเช่น นางดาราวัศมีบริจาคทานแก่คนยากจน นางแดงอ่อนบริจาคทานและการเป็นผู้มีจิตเมตตาและให้อภัยต่อผู้ที่คิดร้ายต่อตน (W11.5.1.1 บุคคลผู้ยอมยกโทษให้แก่ผู้ที่ทำร้ายตน และ W11.5.1.1 ผู้ให้อภัยผู้ที่คิดร้าย) เช่น นางพิกลทองให้อภัยนางอรุณวดี นางพวงมาลัยทองให้อภัยนางนระสิงห์ นางปิงกะชาให้อภัยนางควีและคนที่ใส่ร้ายนาง เป็นต้น นอกจากนี้ตัวละครนางเอกในเรื่องจะมีพฤติกรรมที่น่ายกย่องคือออกบวชพร้อมสามี ดังเช่น นางแดงอ่อนออกบวชพร้อมพระไพโรนามมawangษ์ นางแก้วหน้าม้าออกบวชพร้อมปิ่นทอง (Vo การรับใช้ทางศาสนา) ส่วนพฤติกรรมที่ไม่น่ายกย่องของนางเอก คือ การมีเพศสัมพันธ์กับพระเอกโดยการลักลอบ (T400 ความสัมพันธ์ทางเพศโดยการลักลอบ) เมื่อถูกจับได้ก็จะพากันหนี (R210 การหลบหนี) หรือทำสงครามกับบิดาของนาง และสุดท้ายพระเอกจะฆ่าบิดาของนางตาย (ส่วนใหญ่จะเป็นยักษ์) (G512 ยักษ์ถูกฆ่า)

๑.๑.๓ อนุภาคเกี่ยวกับพระราช

๑.๑.๓.๑ บทบาทการเป็นผู้นำ

อนุภาคเกี่ยวกับบทบาทการเป็นผู้นำของพระราชปรากฏในลักษณะของการต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมืองจากศัตรู ดังเช่น ท้าวอุทตในเรื่องแก้วหน้าม้าทำสงครามกับกษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดเมือง (P16.3.1 พระราชาซราทรงถูกโจมตี) การทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขตระหว่างท้าวกาลราษและพระสุริษา (P19.4 แสนยานุภาพอย่างราชา (ในทางที่ถูก)) การกล่าวถึงพระราชส่วนมากจะกล่าวยกย่องว่าทรงปกครองบ้านเมืองให้สงบร่มเย็นจึงมีเมืองต่าง ๆ หรือชาวต่างชาติ

นำเครื่องบรรณาการมาถวาย (P12.6 พระราชผู้เที่ยงธรรมทรงนำโชคติมาสู่ประชาชน)

๑.๑.๓.๒ การพระราชทานรางวัลและการกำหนดโทษ

บทบาทของพระราชกฤษฎีกาในการพระราชทานรางวัลแก่ผู้ทำความดีความชอบจะทรงพระราชทานรางวัลเป็นทรัพย์สินเงินทอง อนุญาตให้เสื้อผ้าและยศบรรดาศักดิ์ (Q111.6 ทรัพย์สินมบัติเป็นรางวัล Q111.7 เพชรพลอยเป็นรางวัล และ Q 114 ของขวัญเป็นรางวัล) พระราชจะมอบสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้ทำความดีความชอบให้พระองค์ หรือยกย่องให้ เช่น ท้าวทาสีราชพระราชนางวัลให้ประทุมบิดาของนางปิงกะหรือประทานรางวัลให้จันทรีและสินธุที่ช่วยปราบกบฏและเสื้อท้าวหนักรักรัประทานรางวัลให้พรานป่าที่นำต้นไม้ประหลาดมาถวาย พระสุริษาประทานรางวัลให้โจรมักกะสันที่นำนางสร้อยสุมนทากลับมาถวายพระองค์

อนุภาคที่เกี่ยวกับการกำหนดโทษของพระราช คือ ขัปล้อออกจากเมือง (Q431การลงโทษ : การเนรเทศ และ Q433 การลงโทษ : การคุมขัง) ท้าวทาสีราชขัปล้อนางปิงกะออกจากเมือง พระไพลนามมทวราชขัปล้อนางแดง-อ่อนออกจากเมือง พระราชลงโทษให้ลอยแพ (S141.3 การทอดทิ้งให้อยู่บนแพที่ลอยจมลงไปในน้ำที่ล้นน้อยที่ล้นน้อย) ดังเช่นท้าวตรีเมศสั่งให้ลอยแพนางลัดดา หรือสั่งให้ประหารชีวิต (Q411 ความตายเป็นการลงโทษ) ปีนสินไชยให้นำนางทิพวันในร่างนางเงาะไปประหารชีวิต ท้าวทรงบดินทร์ให้นำป็นสินไชยในร่างของชายแก่ไปประหารชีวิต การลงโทษให้จำคุก (R41.7 การคุมขังไว้ในคุก) ดังเช่น ปีนทองให้นางมณี นางสร้อยสุวรรณและนางจันสุตาไปขังคุก

๑.๑.๓.๓ พฤติกรรมที่ไม่น่ายกย่องของพระราช

พระราชที่มีพฤติกรรมที่ไม่น่ายกย่องคือพระราชที่มีจิตใจไม่ดีคิดหาทางกำจัดพระเอกหรือนางเอก โดยการกำหนดให้ทำในสิ่งที่เสี่ยงอันตรายเพื่อหวังจะกำจัดตัวเอง (H1211 การค้นหาเพื่อต้องการกำจัดพระเอก) ดังเช่น ท้าวภูวดลสั่งให้นางแก้วหน้าม้าไปหาเขาพระสุเมรุ ถ้านางหามาได้ก็จะยกพระปิ่นทองให้อภิเษกกับนางแต่ก็ไม่ทำตามสัญญา (K2102 พระเอกที่ถูกกล่าวหาอย่างผิด ๆ แล้วถูกส่งไปปฏิบัติภารกิจที่อันตราย) หรือพฤติกรรมของท้าวทรงบดินทร์ที่หลอกให้ชายแก่ไปคล้องช้างเผือกมาถวาย และหาทางกำจัดโดยให้นำชายแก่ไป

ประหารชีวิตเพราะไม่สามารถหาช้างเผือกมาถวายได้ตามรับสั่ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ก็เพราะพระราชทรงไม่พอพระทัยที่โอรสหรือธิดาจะต้องอภิเษกกับบุคคลที่ไม่คู่ควรหรือเหมาะสมกัน (T50.2.1 พระราชาไม่ต้องการให้ธิดาอภิเษกกับบุคคลที่เท่าเทียมกับนาง)

๑.๒ ตัวละครเบ็ดเตล็ด

ตัวละครเบ็ดเตล็ดที่กล่าวถึงได้แก่ เศรษฐี พ่อค้า พี่เลี้ยง ฤๅษี โอรสและตายาย ซึ่งเป็นตัวละครประกอบที่มีความสำคัญรองจากตัวละครหลัก ตัวละครเหล่านี้จะปรากฏบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือพระเอกหรือนางเอก ดังนี้

๑.๒.๑ อนุภาคเกี่ยวกับเศรษฐีหรือพ่อค้าเป็นผู้ช่วยเหลือ

บทบาทของเศรษฐีผู้ช่วยเหลือ (N835 ชายผู้มั่งมี (หรือผู้มีอำนาจ) เป็นผู้ช่วยเหลือ และ N851 พ่อค้าเป็นผู้ช่วยเหลือ) ปรากฏในเรื่องยอพระกลืน เศรษฐีสองตายายช่วยซื้อนางมาดจากยายสมัยซึ่งนำมาขายไว้ พ่อค้าช่วยพระจันทร์กุมารให้อาศัยเรือข้ามฝาก

๑.๒.๒ อนุภาคเกี่ยวกับนักบวช

ตัวละครที่จัดเป็นนักบวช ได้แก่ ฤๅษี พระชี จัดเป็นตัวละครผู้ช่วยเหลือที่มีความสำคัญ ตัวละครฤๅษีจะช่วยเหลือตัวละครเมื่อตัวละครตกทุกข์ได้ยาก เช่น นำไปเลี้ยงไว้ (T670 การนำเด็กไปเลี้ยงไว้) สอนวิชาและมอบของวิเศษให้ (P340.0.1 พระในฐานะครุ D1721.6 สานุศิษย์ของผู้วิเศษได้รับพลังวิเศษจากการศึกษา D1733.3 พลังวิเศษจากการฝึกฝนของผู้บำเพ็ญตบะ และ D812.14 ของวิเศษได้รับจากผู้บำเพ็ญตบะ) ดังเช่น ในเรื่องแก้วหน้าม้า ฤๅษีช่วยถอดรูปหน้าม้าให้และมอบของวิเศษให้ ในเรื่องโคมทอง พระชีช่วยเหลือนางโคมทองตอนที่นางหนีออกจากเมือง สอนวิชาให้และมอบของวิเศษให้ ในเรื่องบัวแก้วบัวทอง พระฤๅษีเก็บนางบัวแก้วมาเลี้ยงไว้ และฤๅษีช่วยให้ขจรตราจากการประสูติเหตุ สอนวิชาและมอบของวิเศษให้ ในเรื่องพวงมัลลียทอง ฤๅษีสอนวิชานางมัลลียทองและมอบของวิเศษให้ ฤๅษีช่วยชุบชีวิตนางนารีผล สอนวิชาให้และมอบของวิเศษให้ เรื่องพิกลทอง ฤๅษีช่วยชุบชีวิตพระยม และในเรื่องศรนรินทร์ ฤๅษีช่วยชีวิตคิลิบันราแล้วนำมาเลี้ยงไว้ ฤๅษีสอนวิชาให้และมอบของวิเศษให้ ฤๅษีช่วยนางแสงทองที่ถูกสัตว์ประหลาดลักพา

ตัวมา สอนวิชาและมอบของวิเศษให้

๑.๒.๔ อนุภาคเกี่ยวกับโหร

บทบาทของโหรที่ปรากฏในฐานะผู้ช่วยเหลือส่วนใหญ่ปรากฏในลักษณะการทำนายความฝัน ทำนายเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เช่นตัวละครเอกหายตัวไป (M 301 ผู้ทำนาย M 300 คำทำนาย M 301.4 คำทำนายของชายแก่ผู้เขียนลงในหนังสือ M302.8 คำทำนายจากหนังสือ M302 ความหมายของการทำนาย และ M 302.7 การทำนายจากความฝัน)

๑.๒.๕ อนุภาคเกี่ยวกับตายาย

อนุภาคเกี่ยวกับตายายเป็นอนุภาคที่ปรากฏบ่อยครั้งและจะปรากฏในลักษณะเป็นผู้ช่วยเหลือเมื่อตัวละครตกยาก (N825 คนแก่เป็นผู้ช่วยเหลือ และ N825.1 สองสามีภรรยาซึ่งไม่มีลูกได้รับเลี้ยงดูพระเอกไว้) เช่น พระราชาหรือพระมเหสีตกยาก ในเรื่องแก้วหน้าม้า ตายายให้ที่พักอาศัยแก่เจ้าหน้าม้า ในเรื่องปิงกะชา ตายายให้ที่พักอาศัยแก่นางปิงกะชาเมื่อนางปิงกะชาถูกขับไล่ออกจากเมือง เรื่องพวงมาลัยทอง ตายายช่วยท้าวยุติธรรมจากการถูกลอยแพ

๒. ตัวละครมนุษย์และสัตว์

ตัวละครมนุษย์และตัวละครสัตว์ที่จะกล่าวถึงสามารถแบ่งได้เป็นตัวละครหลักและตัวละครเบ็ดเตล็ด ดังนี้

๒.๑ ตัวละครหลัก

ตัวละครมนุษย์และตัวละครสัตว์ที่จัดเป็นตัวละครหลัก เนื่องจากเป็นตัวละครที่มีบทบาทเด่นและปรากฏในนิทานทุกเรื่อง และพบว่ามีอนุภาคเกี่ยวกับตัวละครเหล่านี้อยู่มาก ดังนี้

๒.๑.๑ อนุภาคเกี่ยวกับเทวดานางฟ้า

บทบาทสำคัญของเทวดานางฟ้าคือการเป็นผู้ช่วยเหลือ (V232 เทวดาเป็นผู้ช่วยเหลือ) โดยเฉพาะเมื่อตัวละครพระเอก นางเอกหรือตัวละครฝ่ายดีตัวอื่น ๆ ประสบเคราะห์กรรมหรือได้รับความยากลำบาก พระอินทร์หรือนางฟ้าเทวดาก็จะมาช่วยเหลือ โดยจะมีเหตุการณ์เตือนให้พระอินทร์ทรงทราบว่าตัวละครเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อนเช่นทิพย์อาสน์ที่เฝ้ายามก็กลับแข็งกระด้าง (A152.9 บัลลังก์ของเทพเจ้าจะร้อนเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นบนโลกมนุษย์) ใน

เรื่องแก้วหน้าม้า พระอินทร์ช่วยชุบชีวิตปิ่นแก้วและบอกวิเศษมายักษ์ (E121.2 ชุบชีวิตโดยเทพเจ้า และ D1814.3 คำแนะนำจากเทพเจ้า) ช่วยชุบชีวิตทinker และช่วยต่อหัวให้นางรชนี ในเรื่องโคมทอง เทวดาประจำป่าเขาสงสารนางโคมทองที่ต่อสู้กับนางกิริณีจึงบอกให้นางพูดดี ๆ กับนางกิริณี และสามารถได้นางกิริณีเป็นมิตร ในเรื่องแดงอ่อน เทวดาแปลงเป็นกวางทองนำพระไพโรนามมหา-วงษ์ไปหานางแดงอ่อน (D101 การแปลงร่าง : เทพเจ้าแปลงร่างเป็นสัตว์ และ D659.10 แปลงร่างเพื่อล่อพรานมายังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง) พระอินทร์ช่วยชุบชีวิตนางแดงอ่อนและพระสุดชะดา เรื่องปิงกะชา พระอินทร์ประทานเครื่องทรงให้พระสุริชา (F343.5 เหล่านางฟ้าให้เสื้อผ้าที่สวยงาม) เทวดาคุ้มครองพระสุริชาไปทำสงครามกับกาลราช ในเรื่องพวงมาลัยทอง เทวดามาบอกวิเศษนางนรสิงห์ พระอินทร์อุ้มสมทรงไตรภพให้กับนางนพเก้าธิดาของศรีธรรมราช ในเรื่องยอพระกลืน พระอินทร์ช่วยนางยอพระกลืนแก้แค้นนางจันทร์ และช่วยนางยอพระกลืนในร่างภูวารีรบกับหัตถจักร ในเรื่องสรนรินทร์ พระนารายณ์ประทานของวิเศษให้นางสรนรินทร์ (D811 ของวิเศษได้จากเทพเจ้า)

๒.๑.๒ อนุภาคเกี่ยวกับยักษ์

อนุภาคที่เกี่ยวกับยักษ์เป็นอนุภาคที่สำคัญที่ปรากฏในเรื่อง ดังนี้

๒.๑.๒.๑ สถานภาพ

สถานภาพของยักษ์ที่พบมีทั้งยักษ์ที่เป็นเจ้าเมือง (F402.2.1 กษัตริย์ของยักษ์) ยักษ์ที่เป็นไพร่พล และยักษ์ที่ไม่มีสังกัด ส่วนใหญ่เป็นยักษ์กินคน (G312 ยักษ์กินคน) บทบาทเด่นของยักษ์อยู่ที่บทบาทของยักษ์ที่เป็นเจ้าเมือง มีปราสาทเป็นของตนเอง (G111 ยักษ์ใหญ่เป็นเจ้าของปราสาท) มีมเหสีและธิดา (ซึ่งมักจะเป็นชายาของพระเอก) นอกจากนี้จะเป็นยักษ์ที่มีลักษณะเหมือนสัตว์ประหลาด (G360 เหล่ายักษ์ในรูปลักษณะของสัตว์ประหลาดต่าง ๆ) เช่น ยักษ์เมงมูม

๒.๑.๒.๒ อิทธิฤทธิ์

อิทธิฤทธิ์ของยักษ์ที่พบมีลักษณะของการแปลงกายให้เหมือนใครคนใดคนหนึ่ง (D40 แปลงร่างให้คล้ายคนใดคนหนึ่ง) ยักษ์กลายร่างเป็นสัตว์เพื่อทำสงคราม (G126 ยักษ์ใหญ่ในร่างของสัตว์) เช่น กลายร่างเป็นครุฑ หรือนาค การถอดดวงใจ การใช้ของวิเศษป้องกันกาย และอนุภาคที่โดดเด่นของยักษ์อีก

ประการหนึ่งคือ อนุภาคที่เกี่ยวกับนางยักษ์ ซึ่งนางยักษ์เหล่านี้จะมีใจเสนาหาตัวละครพระเอกและลักไปเป็นสามี โดยอาจจะแปลงกายให้เหมือนชายาของพระเอก (D40.2 การแปลงร่างให้คล้ายคลึงกับหญิงอื่น) หรือล่อลวงโดยการแปลงกายเป็นหญิงงาม (G369.1.5 ผู้ชายถูกชักชวนโดยยักษ์ในร่างของหญิงสาว) ดังเช่น นางยักษ์พรายน้ำ หรือ นางยักษ์มีขมด

๒.๑.๒.๓ การต่อสู้และการพ่ายแพ้

ยักษ์ที่เป็นปรปักษ์กับพระเอกหรือนางเอกมักจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ถูกพระเอกหรือนางเอกฟัน (G512 ยักษ์ถูกฆ่า G512.1 ยักษ์ถูกฆ่าด้วยมีด (หรือดาบ) และ G 512.5 ยักษ์ถูกฆ่าโดยการเผาจิตรวิญญาณที่อยู่ภายใน)

๒.๑.๓ อนุภาคเกี่ยวกับสัตว์

๒.๑.๓.๑ เป็นสัญลักษณ์เรื่องโชคลาง

อนุภาคเกี่ยวกับสัตว์โดยใช้สัตว์เป็นตัวสะท้อนถึงโชคลาง เช่น นกสองตัวมาตักกันแล้วตัวหนึ่งตกลงมาตายถือว่าเป็นลางร้าย (B147.2 นกบอกกลาง และ B147.2.2.3 กาเป็นนกที่แสดงถึงลางร้าย)

๒.๑.๓.๒ เป็นพี่เลี้ยงหรือผู้ช่วยเหลือ

อนุภาคที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะจะเป็นอนุภาคเกี่ยวกับผู้ช่วยเหลือ (B300 สัตว์เป็นประโยชน์) ดังเช่น นกสรีริกเป็นผู้ช่วยเหลือให้นางโคมทองและประทุมได้พบกัน (B122.2 เหล่านกเป็นผู้สื่อข่าวในสิ่งที่เห็นและได้ยิน และ B291.1 นกเป็นผู้ส่งสาร) ม้าทรงของพระเกษช่วยพระเกษรบ (B524.1.7 ม้ามาศัตรูที่มาโจมตีนายของมัน) เม่นเป็นผู้ช่วยเหลือของเพชรดารา นกกาจกดีเป็นพาหนะ (B552 นกพาคนบินไป) ให้นางพวงมาลัยทองและเป็นผู้ช่วยเหลือในการทำสงคราม จึงใจและตึกต่อนเป็นผู้ช่วยเหลือของศิลปินรา

๒.๒ ตัวละครเบ็ดเตล็ด

ตัวละครเบ็ดเตล็ดเป็นอนุภาคย่อยที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ ได้แก่

๒.๒.๑ อนุภาคเกี่ยวกับการทดสอบความเป็นแม่เป็นลูก (H495 การทดสอบแม่) โดยการทดสอบว่าถ้าเป็นแม่ลูกกันจริงจะต้องมีน้ำนมไหลออกมา

(H495.2 การทดสอบแม่ : น้ำนมไหลไปเข้าปากผู้เป็นบุตร และ T592. หญิงที่น้ำนมแห้งไปแล้วก็ปรากฏน้ำนมขึ้น) เช่น เรื่องโคมทอง มณีสาครไม่เชื่อนางโคมทองเป็นมารดาของตน ดังนั้นมณีสาครจึงบอกกับนางโคมทองว่า ถ้าหากนางเป็นมารดาของตนจริงก็ขอให้มน้ำนมไหลออกมา หลังจากที่ถูกมารพูดจบบกบ้านดาลให้น้ำนมไหลมาจากทรวงอกของนางโคมทอง หรือในเรื่องแดงอ่อน ตอนที่พระเกษพบนางแดงอ่อน นางแดงอ่อนไม่เชื่อว่าพระเกษเป็นโอรสของนาง นางก็อธิษฐานให้นางมีน้ำนมไหลออกมา

๒.๒.๒ อนุภาคที่เกี่ยวกับผี

เช่น ผีแบกคนไปในอากาศ (F414 ผีแบกคน 303.9.5.4 ปีสัจแบกคนไปในอากาศรวดเร็วเหมือนลมพัด (หรือรวดเร็วเหมือนความคิด) และผีช่วยมนุษย์ทำสงครามโดยการเรียกกองทัพผีมาช่วยรบ (E380 ผีถูกเรียก และกองทัพของวิญญาณและผี)

ผลจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบอนุภาคของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะดังกล่าวข้างต้นนั้น ทำให้เห็นว่าอนุภาคส่วนใหญ่ของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะมีความเหมือนและคล้ายคลึงกับอนุภาคในดัชนีอนุภาคนิทานพื้นเมืองในส่วนของความแตกต่างนั้นจะเป็นเรื่องของรายละเอียด เช่น ความแตกต่างในเรื่องของเหตุการณ์ สถานที่ ประเภทของตัวละคร หรือสิ่งของ เป็นต้น การเปรียบเทียบอนุภาคดังกล่าวนี้จึงแสดงให้เห็นว่าอนุภาคในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะมีความเป็นสากลอยู่มาก ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความคล้ายคลึงกันในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ อาทิ พื้นฐานทางความคิด ความต้องการและอารมณ์ความรู้สึก ทัศนะความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะเมื่อเปรียบเทียบกับอนุภาคที่ปรากฏในดัชนีอนุภาคสากลของสตติข ทอมป์สัน ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะของนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทยที่นิยมสร้างให้มีตัวละครที่มีความหลากหลาย เช่น ตัวละครยักษ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะจะมีลักษณะที่แปลกจากตัวละครยักษ์ทั่วไป กล่าวคือ มีลักษณะของการใช้จินตนาการในการสร้างตัวละครให้มีความแปลกแตกต่างกันไป เช่น ยักษ์พญางิภิมามีหางเหมือนแมงป่อง ในเรื่องโคมทอง ยักษ์เมืองสาขะเรศ

มีรูปร่างประหลาด มีกายเหมือนยักษ์ มีหน้าเหมือนเสือและมีหางเหมือนปลา สามารถอยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำ ปรากฏในเรื่องแก้วหน้าม้า เป็นต้น

นอกจากนี้ตัวละครที่เป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกที่เป็นสัตว์ก็จะมีลักษณะที่แปลกประหลาดเช่นเดียวกัน เช่น ม้าพยัคฆ์และนกกาจักรดี ในเรื่อง พวงมาลัยทอง ม้าพยัคฆ์มีหัวเป็นเสือ มีลำตัวเป็นม้า นกกาจักรดี มีตัวเป็นนก มีขนเหมือนม้า และมีหน้าเหมือนครุฑ ส่วนตัวละครสัตว์อื่น ๆ เช่น ตู๊กตุ่น จิงโจ้ จักจั่น และสมิงสิงคราช ในเรื่องศรณรินทร์ก็ล้วนแต่เป็นตัวละครสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษทั้งสิ้น

นอกจากนั้นในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะยังปรากฏตัวละครที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ตัวละครที่เกี่ยวกับผี ได้แก่ ผีพรายน้ำ ผีลูกกรอก ผีนางตานีและผีโป่งป่า และตัวละครที่เกี่ยวกับคนป่าหรือตัวละครที่กึ่งคนป่า เช่น พวกเงาะ พวกเงี้ยว และพวกมะเหมี่ยว เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อและจินตนาการของคนไทยในการสร้างสรรค์นิทานให้มีลักษณะเฉพาะตนที่ไม่เหมือนกับนิทานของที่ใด

กลวิธีการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงและบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ

การสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะส่วนใหญ่พบว่าผู้แต่งสร้างให้ตัวละครหญิงมีความงดงามทางด้านรูปร่าง แต่ที่ปรากฏว่ามีตัวละครเอกฝ่ายหญิงบางตัวมีหน้าตาอัปลักษณ์ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้แต่งมิได้มุ่งเน้นที่ความงดงามของตัวละคร แต่เน้นที่คุณสมบัติด้านอื่น คือเน้นให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงมีวิชาความรู้ มีความสามารถ และมีสติปัญญา โดยเฉพาะคุณสมบัติทางด้านปัญญา ที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอให้เห็นว่าปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สามารถจะช่วยเหลือตนเองให้รอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้ในยามคับขัน

ในเรื่องบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ ทั้ง ๑๐ เรื่องนั้น มีลักษณะที่แปลกจากการอบการสร้างตัวละครหญิงที่เคยรู้จัก

กันทั่วไป กล่าวคือ ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงมีบทบาทในด้านการเป็นผู้นำทัพ หรือมีบทบาทในการทำสงคราม ซึ่งแต่เดิมนั้นในวรรณคดีหลายเรื่อง สร้างให้บทบาทเหล่านี้เป็นบทบาทของผู้ชาย สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าผู้แต่งมีมุมมองหรือทัศนะเกี่ยวกับค่านิยมของผู้หญิงที่แตกต่างกันไปจากที่เคยรับรู้กันมาในสังคมในอดีต คือมิได้มองว่าผู้หญิงเป็นเพียงช้างเท้าหลังหรือเป็นเพียงศรีภรรยาที่ต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนเท่านั้น แต่ผู้หญิงมีความสามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ อีกหลายสิ่งหลายอย่างได้เท่าเทียมผู้ชายหรือบางครั้งอาจจะทำได้ดีกว่า ดังเช่น การทำสงคราม หรือการเป็นแม่ทัพนำทัพออกรบดั่งที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะนี้

นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งอดทน อดกลั้นต่อการกระทำและแรงกดดันในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องที่สามีไปมีหญิงอื่น เป็นต้น การสร้างตัวละครหญิงให้มีบทบาทดังกล่าวนี้ ทำให้กล่าวได้ว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของผู้แต่งที่ต้องการทำให้วรรณกรรมประเภทนี้มีความน่าสนใจและชวนติดตาม สิ่งนี้จึงน่าจะเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ ที่ทำให้คนอ่านในทุกยุคทุกสมัยสนใจและนิยมชมชอบวรรณกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างไม่เสื่อมคลาย และการที่ผู้อ่านยอมรับบทบาทของตัวละครหญิงในวรรณกรรมประเภทนี้ ก็คงจะเป็นเพราะความเข้มแข็ง กล้าหาญและความมีสติปัญญาของหญิงไทยนั้นก็คงมิให้เห็นกันอยู่แล้วในสังคม แต่มิได้ถูกหยิบยกมาเน้นให้คนทั่วไปเห็นอย่างเด่นชัดดังนั้นเมื่อผู้แต่งนำเรื่องเหล่านี้มาแต่งเป็นวรรณกรรมโดยสร้างให้ตัวละครหญิงมีบุคลิกดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดเกิดความคิดในเชิงขัดแย้ง เพราะจินตนาการเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ตัวละครดังกล่าวมิได้ไกลไปจากประสบการณ์ของผู้อ่านมากนักไป นอกจากนี้จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้ในสมัยก่อนนั้นชายไทยจะต้องถูกเกณฑ์ไปเข้าเดือน เนื่องจากสังคมไทยในสมัยก่อนเป็นสังคมในระบบศักดินา ดังนั้นภาระหน้าที่ส่วนใหญ่จึงตกอยู่ที่ผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องรับผิดชอบทั้งการเป็นผู้นำครอบครัวและการเป็นแม่บ้านไปพร้อม ๆ กัน สิ่งนี้น่าจะสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยโดยผ่านการสร้างสรรค์วรรณกรรมได้อีกทางหนึ่ง โดยที่ผู้แต่งสร้างตัวละครหญิงให้มีลักษณะของผู้หญิงเก่ง มีความสามารถ

และเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในยุคปัจจุบันก็จะเห็นว่าผู้หญิงก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญในสังคมซึ่งก็ปรากฏให้เห็นอยู่อย่างมากมาย ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการนำวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะที่มีตัวละครหญิงเป็นตัวเอกมาเผยแพร่ทั้งในรูปแบบที่เป็นหนังสือ ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสำเริงอารมณ์แก่ผู้อ่านและผู้ชมเรื่องเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

คติชนที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ

จากการศึกษาวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะพบว่า วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นข้อมูลทางคติชน ๔ ประเภท คือ ข้อมูลคติชนประเภทมุขปาฐะ (Verbal folklore) ได้แก่ นิทานและภาษิตสำนวน นิทานที่ปรากฏในเรื่องเป็นนิทานอธิบายเหตุเกี่ยวกับปรากฏการณ์ดาวตก ส่วนภาษิตสำนวนที่ปรากฏในเรื่องส่วนใหญ่เป็นภาษิตโบราณที่ใช้สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น “เข็นครกขึ้นภูเขา” “ลูกไก่ในกำมือ” และ “กระต่ายหมายจันทร์” เป็นต้น ข้อมูลคติชนประเภทศิลปะการแสดง (Performing folklore) ได้แก่ การละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้านที่ปรากฏ คือ งูกินหาง ช่วงซัย และเลื้อกีนว ส่วนการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏ เช่น โขน หนัง พุน และจี่ว เป็นต้น ข้อมูลคติชนประเภทวัตถุพื้นบ้าน (Material folklore) เป็นข้อมูลประเภทสมุนไพร ซึ่งปรากฏแต่ชื่อของสมุนไพรเท่านั้น ผู้แต่งมิได้กล่าวถึงรายละเอียดหรือสรรพคุณในการรักษาโรคได้ด้วยสมุนไพรต่าง ๆ นั้น เช่น ว่านผลาญชีวิต ว่านมหาระงับ ว่านสำเร็จเพชรหึง และว่านนาคราช เป็นต้น และข้อมูลคติชนประเภทจารีตประเพณีทางสังคม (Customary folklore) ที่ปรากฏ ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ความเชื่อที่ปรากฏนั้นเป็นความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามและนิมิต ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ คาถาอาคม ส่วนประเพณีพิธีกรรมที่ปรากฏในเรื่องส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ได้แก่ ประเพณีทำขวัญ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีงานศพ และประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญในวันตรุษไทยด้วย

ทัศนะของกวีเกี่ยวกับผู้หญิง

วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะได้สะท้อนให้เห็นทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิงไว้ ๔ ประการ คือ ทัศนะเกี่ยวกับชีวิต ผู้แต่งมีทัศนะเกี่ยวกับชีวิตว่าชีวิตคือการต่อสู้ ถึงแม้ว่าผู้หญิงที่เกิดมาจะมีหน้าตาไม่งดงามหรือมีฐานะต่ำต้อยก็สามารถปรับเปลี่ยนสถานภาพความเป็นอยู่ของตนเองได้หากมีความรู้และมีความสามารถ ทัศนะเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองและการครองชีวิตคู่ ผู้แต่งเสนอทัศนะเกี่ยวกับการครองชีวิตคู่ไว้ว่าการครองชีวิตคู่นั้นจะต้องลดละความโลภ ความโกรธ และความหลง และเชื่อว่าผู้หญิงที่เป็นหม้ายเป็นเรื่องที่น่าอับอาย นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเมียน้อยว่าเป็นสาเหตุให้ครอบครัวไม่มีความสุข ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันระหว่างเมียหลวงและเมียน้อย ทัศนะเกี่ยวกับครอบครัว ผู้แต่งเสนอทัศนะเกี่ยวกับครอบครัวโดยมุ่งเน้นที่ตัวภรรยาว่าภรรยาที่ดีควรมีความซื่อสัตย์ต่อสามี ภรรยาควรเกรงสามี ปฏิบัติตนเหมือนทาสของสามี มีความจงรักภักดี รู้จักปรนนิบัติ เชื้อฟังกาลสั่งสอนและดูแลสามีในยามป่วยไข้ และทัศนะเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ผู้แต่งเสนอทัศนะว่าผู้หญิงมีความสามารถเป็นแม่ทัพนำทัพออกทำสงครามได้ ซึ่งในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะส่วนใหญ่ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงมีลักษณะที่มีความเก่งกล้าสามารถ และมีสติปัญญาในการเป็นผู้นำทัพ

ทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิงที่ผู้แต่งนำมาเสนอเป็นส่วนใหญ่นั้นเป็นทัศนะที่เกี่ยวกับการครองชีวิตซึ่งมุ่งเน้นที่การครองชีวิตของผู้หญิงที่ครองเรือนแล้วกล่าวคือ ผู้แต่งคาดหวังให้ผู้หญิงดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความเพียบพร้อมของการเป็นกุลสตรีที่มีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของการเป็นศรีภรรยาที่ดี นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับความสามารถของการเป็นผู้นำของผู้หญิงไว้ด้วย ซึ่งลักษณะการเป็นผู้นำของผู้หญิงนั้นจะเน้นที่ความสามารถในการใช้สติปัญญาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้การที่ผู้แต่งได้สะท้อนทัศนะในเชิงคาดหวังดังกล่าว ทำให้เห็นว่าผู้แต่งมีทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิงหรือเห็นถึงความเก่งกล้าสามารถของผู้หญิงว่ามีได้เป็นเพศที่อ่อนแอเสมอไป แต่มีคุณสมบัติที่มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ เป็นผู้ที่มีสติปัญญาที่สามารถจะช่วยเหลือหรือทำหน้าที่บางอย่างแทนผู้ชายหรือสามีได้ด้วย โดย

สามารถเป็นผู้นำทัพออกศึกสงคราม และช่วยผู้ชายหรือสามีแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ทศนะดังกล่าวจึงอาจจะเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ชายในสมัยก่อนก็ประจักษ์ในความเก่งกล้าสามารถของผู้หญิงและมีได้มองข้ามไปโดยสิ้นเชิง

วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าน่าสนใจ ในด้านการสร้างสรรค์วรรณกรรมและการให้แง่คิด ในด้านการสร้างสรรค์วรรณกรรมนั้นผู้แต่งมีจินตนาการในการสร้างสรรค์เรื่องได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะจินตนาการที่เกี่ยวกับตัวละครซึ่งมีความแปลกและแหวกแนวไปจากเดิม คือผู้แต่งสร้างให้ตัวละครหญิงมีความสามารถไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชาย หรือบางครั้งผู้หญิงมีความสามารถเหนือผู้ชาย ทั้งในด้านการรบ สติปัญญาและความสามารถ อีกทั้งจะเห็นได้ว่าผู้หญิงมีบทบาทและหน้าที่หลายอย่าง แต่ผู้หญิงก็สามารถปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นได้อย่างครบถ้วนดั่งงาม สิ่งเหล่านี้จึงน่าจะสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงไม่ได้มีรูปร่างแต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้หญิงมีสิ่งหนึ่งที่ทำให้เป็นผู้มีคุณค่า นั่นก็คือ สติปัญญาความสามารถ อันกล่าวได้ว่าเป็นความงามอย่างมีคุณค่า

ส่วนในด้านการให้แง่คิดนั้นจะเห็นได้ว่าวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะเป็นวรรณกรรมที่ให้แง่คิดที่เกี่ยวกับชีวิตหลายแง่มุม อาทิ แง่คิดเกี่ยวกับความรัก แง่คิดเกี่ยวกับเรื่องกรรม และแง่คิดที่เกี่ยวกับความอิจฉาริษยา เป็นต้น แง่คิดที่ปรากฏในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ให้ความประเทืองปัญญาแก่ผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมดังกล่าวจึงเป็นวรรณกรรมที่มีได้ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีสาระทางปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้วรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะได้รับความนิยมชมชอบ และได้รับความสนใจจนทำให้มีการนำวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะมานำเสนอในรูปแบบของละครโทรทัศน์ ซึ่งก็ปรากฏว่าการนำเสนอในรูปแบบใหม่นี้ก็ยังคงได้รับความนิยมชมชอบจากผู้ดูผู้ชมอยู่ทุกยุคทุกสมัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมศิลปากร. ๒๕๒๑. *ประเพณีการทำขวัญและการเล่นหุ่นกระบอก*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิไทยวัฒนา ต. สุวรรณ.
- .๒๕๒๕. *พระราชพิธีอภิเษกสมรส สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี และเรืออากาศโทวีระยุทธ ดิษยะศริน ๗ ม.ค. ๒๕๒๕*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- .๒๕๐๗. *ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร: คลังวิทยา.
- กาญจนาคพันธุ์. ๒๕๑๓. *สำนวนไทย*. พระนคร: รวมสาส์น.
- กำชัย ทองหล่อ. ๒๕๓๓. *หลักภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น.
- กิ่งแก้ว อุตถากร. ๒๕๒๐. *คติชนวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. ๒๕๑๖. *คติชาวบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะอักษรศาสตร์. ๒๕๔๓. *มองคติชนเห็นชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจือ สตะเวทิน. ๒๕๑๖. *พจนานุกรมสำนวนไทยสำหรับครูและนักเรียน*. พระนคร: สุทธิสารการพิมพ์.
- จันทส ทองช่วย. ๒๕๒๐. *การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกเรื่องสมุทรโฆษ*. ม.ป.ท.
- ชยันต์ พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ชวลิต, และวิเชียร จีรวงส์. ๒๕๔๔. *คำอธิบายตำราพระโศภนพระนารายณ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ณัฐภัทร นาวิกขิน. ๒๕๑๘. *พระราชพิธีโสกันต์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ๒๕๑๕. *ตำนานเรื่องสามก๊ก*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ. เต็ม สมิตินันท์. ๒๕๔๔. *ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). ม.ป.ท.: ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.

นันทา ชุนภักดี. ๒๕๓๐. *รายงานการวิจัยการวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในลัทธิศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. ๒๕๒๑. *วรรณคดีเกี่ยวกับชนบประเพณีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนต.

บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร. ๒๕๓๘. *อธิบายสำนวน สุภาษิตและคำพังเพยไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอส แอนด์ เค บุคส์.

ประคอง นิมาเนหมินท์. ๒๕๒๘. *นิทานพื้นบ้าน ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๘ หน่วยที่ ๑-๗*. หน้า ๕๓ - ๑๑๙. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๓. *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ, ผู้รวบรวม. ๒๕๓๑. *วัฒนธรรมพื้นบ้าน กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์*.

ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. ๒๕๒๔. *พระราชประเพณีและประเพณีชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: ปรีทัศน์ศาสตร์.

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. ๒๕๒๕. *มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พูนพิศมัย ดิศกุล, ม.จ.หญิง. ๒๕๑๘. *ประเพณีไทย*. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

เพลินพิศ กำราบ. ๒๕๒๓. *พระราชพิธีสมโภช ๓ วัน สมโภชเดือนและขึ้นพระอู่*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

ภิญโญ จิตติธรรม. ๒๕๒๒. *ความเชื่อและคติชาวบ้านอันดับที่ ๕*. กรุงเทพมหานคร

นคร: โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.

มนตรี ตราโมท. ๒๕๔๐. การละเล่นของไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, ธนาคารไทยพาณิชย์. ๒๕๔๒ก. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๑, กก, พิซ-ไกลบ้าน, พระราชนิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ข. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๓, ค้างคาวกินกล้วย, เพลงจิตรกรรมกระบวนจีน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ค. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๔, จิตรกรรมไทย-จีน หัตถโกศ, นาย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๕, ชุดดักปลา: เครื่องใช้-ไถนา: การเล่น. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒จ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๖, ทบคอก, ขนม-นครสวรรค์, วัด.- กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ฉ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๗, นครหลวง, อำเภอบุหงา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ช. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๑๑, มอญในอุทัยธานี-ระบบศักดินา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ซ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๑๒, ระบุว่า-วิชารัฐวิทยาลัย, โรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ณ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๑๔.
สมุทรโฆษคำฉันท์-หม้อทะนง. ภาชนะ. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

.๒๕๔๒ณ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง. เล่ม ๑๕. หม้อม-
ไฮกบี่. หุ่นกระบอก. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรม
วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ราชครูหลวง [นามแฝง]. ๒๕๓๐. งานพิธีมิ่งมงคล: รวมงานพิธีมิ่งมงคลต่าง ๆ และ
ประเพณีของไทยแต่โบราณ. กรุงเทพมหานคร: บันดาลสาส์น.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๒๒. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่ม ๑๕.
ธรรมวัตร-นิลเอก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทำพระจันทร์.

.๒๕๓๙. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.

พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

รีนฤทัย ลัจจพันธุ์. ๒๕๒๔. ความรู้ทั่วไปทางภาษาและวรรณกรรมไทย. กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ลาวัญย์ โชติามระ. ๒๕๑๒. ได้รู้ได้หัวเราะ. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

วัชร รมยะนันท์. ๒๕๒๒. นิทาน. ใน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๑๕:
๔๗๗๓-๔๗๗๖.

วิจิตรมาตรา, ชุน. ๒๕๑๔. สำนวนไทย(ผ-ย). พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด
บำรุงสาส์น.

วิเชียร เกษประทุม. ม.ป.ป. นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
พัฒนาศึกษา.

วิทย์ เทียงบุรณะธรรม. ๒๕๓๐. พจนานุกรมสัตว์และพืชในเมืองไทย. กรุงเทพ
มหานคร: บำรุงสาส์น.

.๒๕๓๑. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส
พรินติ้ง เฮ้าส์.

ศิริพร จิตะฐานัน ณ กลาง. ๒๕๓๗. ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น. กรุงเทพ
มหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ส. พลายน้อย [นามแฝง]. ๒๕๒๓. ชาวต่างชาติในประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่

๓. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตยการพิมพ์.
- สนั่น เมืองวงษ์. ๒๕๑๘. *ประวัติศาสตร์ธนบุรี-รัตนโกสินทร์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย.
- สมถวิล วิเศษสมบัติ. ๒๕๑๕. *วรรณคดีการละคร*. กรุงเทพมหานคร: อักษร
บัณฑิต.
- สมบัติ ปลายน้อย. ๒๕๒๘. *นิทานไทย: ชุดนิทานนานาชาติสำหรับเยาวชน ชุดที่*
๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น.
- สมพงษ์ เกียรติกรเพชร, ผู้รวบรวมและเรียบเรียง. ๒๕๑๕. *ประเพณีไทยโบราณ*.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: แพรวิทยา.
- สมภาพ ภิรมย์. ๒๕๒๘. *พระเมรุมาศ พระเมรุ และเมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์*.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
๒๕๒๐. *วรรณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สันต์ ท. โกมลบุตร, ผู้แปล. ๒๕๑๐. *จดหมายเหตุลาลูแบร์ฉบับสมบูรณ์*.
พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.
- สุกัญญา สุจนายา. ๒๕๒๕. *เพลงปริพาถ์: บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้าน*
ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจริต บัวพิมพ์. ๒๕๓๖. *วัฒนธรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- อนุกานราชชน, พระยา. ๒๕๐๖. *ประเพณีเนื่องในเทศกาล*. พระนคร: โรง
พิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- .๒๕๑๒. *ประเพณีปลูกเรือน-แต่งงาน*. พระนคร: สำนักพิมพ์
บรรณาการ.
- .๒๕๑๕. *ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล*. กรุงเทพมหานคร:
องค์การคำครุสภา.
- .๒๕๑๖ก. *ขวัญและประเพณีการทำขวัญ*. พระนคร: โรงพิมพ์
รุ่งเรืองรัตน์.
- .๒๕๑๖ข. *สารานุกรมของเสฐียรโกเศศ*. กรุงเทพมหานคร:

บรรณาการ.

.๒๕๓๑ก. การเกิด: งานนิพนธ์ชุดประเพณีของไทยของเสฐียรโกเศศ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

.๒๕๓๑ข. การตาย: งานนิพนธ์ชุดประเพณีของไทยของเสฐียรโกเศศ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

.๒๕๓๑ค. แต่งงาน: งานนิพนธ์ชุดประเพณีของไทยของเสฐียรโกเศศ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

อุดม หนูทอง. ม.ป.ป. *วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก*.

สงขลา: โครงการศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้.

เอนก นาวิกมูล. ๒๕๒๗. *เพลงนอกศตวรรษ: พิมพ์ครั้งที่ ๓*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

เอกสารประกอบการสอน

วินิตา ดิถียนต์. ๒๕๓๖. ภาษาภาพในวรรณคดี. ใน *เอกสารประกอบการสอนวิชา*
๔๐๐๒๓๐๒ วรรณคดีวิจารณ์. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บทความในวารสาร

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. ๒๕๒๔. หนังสือประโลมโลกที่ขึ้นชื่อในสมัยรัชกาลที่ ๕.

วารสารอักษรศาสตร์, ๑๓. ๒ [กรกฎาคม]: ๘๘-๑๐๙.

ศิวพร จิตะฐาน. ๒๕๓๑. ตัวเอกและตัวร้ายในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ. *วารสาร*

อักษรศาสตร์, ๒๐. ๑ [มกราคม]: ๒๙-๓๙.

วิทยานิพนธ์

เดือนใจ สีนทะเกิด. ๒๕๒๐. วรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะ. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ปาริชาติ นันทกานนท์. ๒๕๒๓. แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพรรณ ธาตาทิตติสาร. ๒๕๓๑. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทย เรื่องวรรณพราหมณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. พัทธี อัยราชวัช. ๒๕๒๑. จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาวิตสอนหญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภิญญา บุญทอง. ๒๕๒๓. บทบาทและฐานะสตรีในมหามารตะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รีณทัย สัจพันธุ์. ๒๕๓๔. ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๑๘๕๓-๒๓๙๔). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรภรณ์ พัฒนศิริ. ๒๕๔๒. วิเคราะห์วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วินัย ภูระหงษ์. ๒๕๑๙. พระสุธน-นางมโนราห์: การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. ๒๕๑๕. บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรไท ผลดี. ๒๕๒๘. การศึกษาเชิงพิจารณาเนื้อหาเรื่องชุมพวงราชแดงเขียว. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา

วิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
อุษณา กาญจนทัต. ๒๕๓๐. สุธนุชาตก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร. ๒๕๒๘. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคใน
ปัญญาสชาดก. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำเนาจากกล้องดิจิตอล

นายเจริญ. ๒๕๑๗. จำปาแก้วจำปาทอง. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
. ม.ป.ป. บัวแก้วบัวทอง. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
. ๒๕๓๓. ไคมทอง. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
นายบุญย์. ๒๕๓๓. พวงมาลัยทอง. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
. ๒๕๗๓. บึงกะชา. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
. ๒๕๙๔. พิกุลทอง. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
ศรณรินทร์. ม.ป.ป. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.

ไมโครฟิล์ม

นายบุญย์. ๒๕๗๙. แก้วหน้าม้า. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
มลทา. ๒๕๗๘. แดงอ่อน. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
ยอพระกลิ่น. ๒๕๗๙. พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.

ภาษาอังกฤษ

Aarne, Antti, and Stith Thompson. 1973. *The types of the folklore*.
2nd ed. Helsinki: Academia Scientiarum Fenica.
Dundes, Alan. 1965. *The study of the folklore*. New York: Prentice-
Hall.
Thompson, Stith. 1966. *Motif-index of folk literature*. 6 vols. Rev. and

enl. ed. Bloomington: Indiana University Press.

.1977. *The folktale*. London: University of California Press.

Thompson, Stith, and Warren E. Roberts. 1973. *Types of Indic oral tales*. FF Communication No.180. Helsinki: Academia Scientiarum Fenica.

Thompson, Stith, and Jonas Balys. 1958. *The oral tales of India*. Bloomington: Indiana University Press.,.